

Міністерство освіти і науки України

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра історії

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри історії

Ірина Міронова

“ ” грудня 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **«РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ
ІСТОРІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ»**

Керівник: д.ю.н., професор Підберезних І.Є.

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: директор Калинівської гімназії з
початковою школою та дошкільним
підрозділом Снігурівської міської
ради Баштанського району
Миколаївської області Манзюк О.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: здобувач VI курсу групи 633 МЗ
Райда В'ячеслав Дмитрович

(П.І.Б.)

Спеціальності: 014 Середня освіта, предметної
спеціалізації 014.03 Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)

(шифр і назва спеціальності)

ОПП: Середня освіта (Історія та
громадянська освіта. Правознавство)

Миколаїв – 2025 рік

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

1. Тема проєкту (роботи) Роль інтерактивних технологій у навчанні історії:
можливості та виклики

затверджені наказом закладу вищої освіти від «16» червня 2025 року № 149.

2. Строк подання здобувачем проєкту (роботи) 12 листопада 2025 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури, додатки (якщо є).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) згідно з планом кваліфікаційної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) не планується

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Підберезних І.Є.		
Розділ 1	Підберезних І.Є.		
Розділ 2	Підберезних І.Є.		
Розділ 3	Підберезних І.Є.		
Висновки	Підберезних І.Є.		

7. Дата видачі завдання 16.06.2025 р.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Вступ до кваліфікаційної роботи	вересень 2025	
2.	Розділ 1. Історіографія, джерела, теоретико-методологічні основи дослідження.	вересень 2025	
3.	Розділ 2. Інтерактивні технології в навчанні історії	вересень 2025	
4.	Розділ 3. Виклики та проблеми впровадження інтерактивних технологій у навчання історії	жовтень 2025	
5.	Висновки	жовтень 2025	
6.	Передкваліфікаційна практика	27.10 – 09.11.2025	
7.	Оформлення списку використаних джерел та літератури	жовтень 2025	
8.	Попередній захист	12.11.2025	
9.	Рецензія на дипломну роботу	21.11.2025	
10.	Захист дипломної роботи	18.12.2025	

Студент

(підпис)

Райда В.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник проєкту

(підпис)

Підберезних І.Є.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Історіографія проблеми.....	9
1.2. Джерельна база роботи	17
1.3. Методологія та методи дослідження.....	21
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ ІСТОРІЇ.....	27
2.1. Поняття та класифікація інтерактивних технологій.....	27
2.2. Методи інтерактивних технологій у навчанні історії.....	36
2.3. Переваги та недоліки використання інтерактивних технологій для вивчення історії.....	46
РОЗДІЛ 3 ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ.....	54
3.1. Педагогічні виклики та опір традиційних методів навчання.....	54
3.2. Проблеми доступу до технологій в навчальних закладах в Україні.....	61
3.3. Етичні питання та ризики при використанні новітніх технологій штучного інтелекту в освіті.....	69
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У ХХІ столітті освіта вступає в епоху трансформацій та зазнає впливу цифрових технологій. Так, під впливом нових технологій змінюється подача матеріалу та взаємодія між учнями та вчителем. Вивчення історії як дисципліни базується на аналізі джерел, причинно-наслідкових зв'язках і критичному осмисленні минулого, вимагає нових підходів до викладання. Інтерактивні технології набувають все глибшого інструментарію для підвищення мотивації в учнів.

Використання інтерактивних методів — віртуальні музеї, хронологічні інтерактивні карти, ігрові симуляції історичних подій, онлайн-квести та мультимедійні презентації — сприяють кращому засвоєнню матеріалу. З впровадженням інтерактивних методів у викладання учні отримують можливість пережити історичні події, що дають змогу глибше відчутти зв'язок з минулими подіями. Це досить важливо, адже учні зараз менш зацікавлені у вивченні минулих подій і такі методи дають можливість зацікавити та спонукати до традиційних форм навчання.

Таким чином, застосування інтерактивних технологій супроводжується низкою викликів. Серед них — необхідність педагогічної перепідготовки, відсутність єдиної методичної бази, технічні обмеження в окремих навчальних закладах, а також загроза формального використання технологій без досягнення глибокого освітнього результату. Успішне впровадження цифрових засобів вимагає системного підходу та продуманої інтеграції в освітній процес.

Крім того, інтерактивні технології мають потенціал не лише як допоміжний засіб, а й як повноцінна педагогічна стратегія, здатна трансформувати сам підхід до викладання історії. Вони сприяють формуванню в учнів навичок ХХІ століття — медіаграмотності, здатності працювати з великими обсягами інформації, мислити критично й робити обґрунтовані висновки. Таким чином, інтерактивне навчання набуває важливого значення в підготовці свідомих громадян, які здатні осмислювати історичне минуле і впливати на майбутнє.

Усе вищезазначене свідчить про необхідність наукового аналізу ролі інтерактивних технологій у навчанні історії, визначення їхніх ефективних форм, умов реалізації та впливу на результативність освітнього процесу. Дослідження цієї теми дозволить не лише окреслити сучасний стан використання цифрових засобів у навчанні, а й сформулювати рекомендації для педагогів, методистів та освітніх управлінців щодо підвищення якості історичної освіти в умовах цифровізації.

Об'єктом дослідження є інтерактивні технології у навчанні історії.

Предметом дослідження є роль інтерактивних технологій у навчанні історії.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у всебічному дослідженні ролі інтерактивних технологій у процесі навчання історії, зокрема визначення їхніх можливостей та викликів у сучасному освітньому просторі.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі ставляться такі **завдання**:

- з'ясувати стан наукового вивчення проблеми;
- дослідити ступінь репрезентативності та інформативності її джерельної бази;
- визначити методологічні основи роботи;
- проаналізувати поняття та класифікацію інтерактивних технологій;
- розкрити види інтерактивних технологій у навчанні історії;
- розглянути переваги та недоліки використання інтерактивних технологій для вивчення історії;
- опрацювати педагогічні виклики та опір традиційних методів навчання, проблеми доступу до технологій в різних навчальних закладах;
- вивчити етичні питання та ризики при використанні новітніх технологій штучного інтелекту в освіті.

Методологічну основу дослідження становить сукупність наукових підходів, принципів і методів, що забезпечують комплексне вивчення ролі інтерактивних технологій у навчанні історії. У роботі застосовано системний

підхід, який дозволяє розглядати інтерактивні технології як складову цілісної освітньої системи, що взаємодіє з іншими її компонентами — змістом освіти, формами та методами викладання, суб'єктами навчального процесу. Історико-педагогічний підхід дав змогу проаналізувати еволюцію поглядів на використання новітніх технологій у викладанні історії та простежити тенденції їхнього впровадження у шкільну та вищу освіту. Порівняльний метод використано для зіставлення традиційних і інтерактивних форм навчання, а також для вивчення досвіду застосування інтерактивних технологій у різних освітніх системах (вітчизняних та зарубіжних). Застосовано також аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, класифікацію педагогічних технологій, контент-аналіз наукових джерел, що дозволило узагальнити наукові підходи до досліджуваної теми та сформулювати обґрунтовані висновки. Теоретичну та методологічну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі педагогіки, дидактики, методики навчання історії, цифрової освіти, а також документи й матеріали, що регламентують використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.

Практичне значення наукової роботи полягає в тому, що результати можуть бути використані вчителями історії, викладачами та студентами педагогічних спеціальностей для підвищення ефективності навчального процесу за допомогою інтерактивних технологій. Розроблені підходи та узагальнені методи можуть слугувати основою для створення інтерактивних уроків, цифрових навчальних матеріалів, а також для вдосконалення методичної підготовки майбутніх педагогів. Матеріали дослідження також можуть бути використані у практичній діяльності освітніх установ для впровадження інноваційних форм і методів навчання історії в умовах цифровізації освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки, отримані в результаті дослідження, доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання - 2024»:

1. Райда В.Д. Технології критичного читання у навчанні історії. // *Історія України та Європи в контексті збереження європейських цінностей* : міжнар.

наук. конф. (8 листопада 2024 р., м. Миколаїв), в рамках міжнар. проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» : тези. Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2024. С. 64–66.

Структура роботи. Мета, предмет і завдання дослідження зумовили структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури (98 найменування). Загальний обсяг роботи – 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Упродовж останніх десятиліть тема впровадження інтерактивних технологій у навчання історії набуває дедалі більшої актуальності як у зарубіжній, так і в українській історико-педагогічній науці. Переосмислення методів викладання під впливом цифровізації освіти, зміни освітніх парадигм та зростаючої потреби у формуванні навичок XXI століття зумовило інтенсивний розвиток наукових досліджень у цій сфері. У фокусі історіографії – аналіз можливостей цифрових ресурсів для підвищення ефективності історичної освіти, мотивації учнів, розвитку критичного мислення та історичної компетентності.

Праці, які певною мірою стосуються досліджуваного питання, умовно можна розподілити на такі групи за проблемно-тематичним принципом та хронологічними періодами: 1) зарубіжна історіографія; 2) сучасна українська історіографія.

Зарубіжна історіографія. У сучасній зарубіжній історіографії проблема використання інтерактивних технологій (далі – ІКТ) у викладанні історії розглядається в контексті цифровізації освіти, підвищення мотивації учнів і формування навичок XXI століття. Дослідження цієї теми демонструє значну зацікавленість науковців із різних країн у трансформації методів навчання історії під впливом цифрових технологій та засобів інтерактивного навчання.

У праці Маріо Карретеро та Марії Кантабрани «History Education in the Digital Age»¹ досліджується трансформація викладання історії під впливом цифрових засобів. Автори підкреслюють, що сучасні цифрові інструменти розширюють горизонти для критичного аналізу історичних джерел та розвитку

¹ Carretero M., Cantabrana M. History Education in the Digital Age. URL: https://www.researchgate.net/publication/364224581_History_Education_in_the_Digital_Age

історичної свідомості. Акцентовано увагу на ролі цифрових платформ у створенні інноваційних методів взаємодії учнів з історичним матеріалом.

У дослідженні «The Role of Modern Technologies in the Organization of History Lessons»² аналізується вплив новітніх технологій на структурування уроків історії. Автори відзначають ефективність використання мультимедійних презентацій, інтерактивних карт та віртуальних музеїв для підвищення інтересу учнів до історії. Підкреслюється, що такі інструменти сприяють розвитку аналітичного мислення і формуванню цілісного бачення історичних процесів.

Семсон Адесоте у статті «The Role of ICT in the Teaching and Learning of History in the 21st Century»³ підкреслює важливість ІКТ як засобу модернізації історичної освіти. Він звертає увагу на потенціал ІКТ для індивідуалізації навчального процесу та створення умов для активного залучення учнів до пізнання історії. Крім того, розглядається необхідність навчити вчителів застосовувати цифрові засоби у навчальному процесі.

У праці Лоханса Кумара Каляні «The Role of Technology in Education: Enhancing Learning Outcomes and 21st Century Skills»⁴ мова йде про технології як засіб розвитку ключових компетентностей, зокрема вивчення історії. Автор підкреслює, що застосування інтерактивних платформ та віртуальних середовищ сприяє розвитку критичного мислення, спільної роботи та творчості – важливих компонентів сучасної історичної освіти.

Фозія Умар у статті «Engaging with History in the Digital Age»⁵ аналізує впровадження технологій у дистанційне викладання історії. Авторка розглядає переваги та виклики дистанційного навчання, зокрема, стосовно підтримки мотивації учнів та забезпечення доступу до якісних навчальних матеріалів. Дослідження підкреслює важливість адаптації цифрових інструментів до конкретного контексту історичної освіти з педагогічної точки зору.

2Kholikova R.E., Esanov A.O., Rasulova M.A. The Role of Modern Technologies in the Organization of History Lessons. *Res Militaris*. Vol. 12, n. 3. 2022. P. 3753 – 3761.

³Adesote S.A., Fatoki O.R. The Role of ICT in the Teaching and Learning of History in the 21st Century. *Academic Journals. Educational Research and Reviews*. Vol. 8 (21). 2013. P. 2155-2159.

4Kalyani L.K. The Role of Technology in Education: Enhancing Learning Outcomes and 21st Century Skills. *International Journal of Scientific Research in Modern Science and Technology*. 2024. P.5-10.

5 Umar F. Engaging with History in the Digital Age: A Study of Technology-Based Distance Learning in History. *Journal of Policy Research*. Vol. 10 (2). 2024. P.873-878.

Гідеон Боаду у статті «Effective Teaching in History: The Perspectives of History Student-Teachers»⁶ досліджує вплив інтерактивних методів на ефективність викладання історії. За результатами опитування студентів-практикантів, інтерактивні технології, зокрема використання відео, цифрових презентацій та імітаційних ігор, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, активізації пізнавальної діяльності та розвитку інтересу до предмета.

У статті М. Балицької та В. Виговської «Digital transformation under the pressure of circumstances»⁷ розглядається вплив зовнішніх обставин на прискорення цифрової трансформації різних секторів суспільства. Авторки підкреслюють, що цифрові інновації стають критично важливими в умовах кризових ситуацій, сприяючи оперативності управлінських рішень та адаптації освітніх і соціальних процесів. Окрема увага приділена аналізу викликів та можливостей, які створює вимушена цифровізація.

У публікації О. Баранова «Definition of the term “artificial intelligence”»⁸ здійснюється ґрунтовний аналіз поняття «штучний інтелект». Автор систематизує існуючі підходи до визначення цього терміна, підкреслюючи його міждисциплінарну природу та значення для сучасного правового й технологічного дискурсу. Дослідження робить внесок у формування уніфікованої термінологічної бази в галузі цифрових технологій.

У статті А. Бінгема «Drowning digitally? How disequilibrium shapes practice in a blended learning charter school»⁹ розглядається проблема цифрового перевантаження в умовах змішаного навчання. Автор аналізує, як дисбаланс між традиційними й цифровими методами впливає на педагогічну практику та адаптивність учителів. Наголошується на необхідності підтримки педагогів у процесі інтеграції технологій в освітній процес.

⁶ Boadu G. Effective Teaching in History: The Perspectives of History Student-Teachers. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 3, No. 1. 2015. P. 38-51.

⁷ Balytska M., Vyhovska V. Digital transformation under the pressure of circumstances. URL: https://voxukraine.org/en/digital-transformation-under-the-pressure-of-circumstances?utm_source

⁸ Baranov O. Definition of the term “artificial intelligence”. *Information and law*. 2023. No. 1(44). P. 32–49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537)

⁹ Bingham A. J. Drowning digitally? How disequilibrium shapes practice in a blended learning charter school. *Teachers College Record*. № 118(1). 2016. P. 1-30.

Дослідження А. Бінгема та О. Діманджа «Staying on track: Examining teachers' experiences in a personalized learning model»¹⁰ зосереджується на досвіді вчителів, які працюють у середовищі персоналізованого навчання. Автори показують, що технологічні інструменти сприяють індивідуалізації освітньої траєкторії учнів, але одночасно створюють нові виклики для педагогів у сфері організації навчання та оцінювання.

У роботі А. Рахманіної, І. Пінчук та співавторів «The usage of robotics as an element of STEM education in the educational process»¹¹ досліджується роль робототехніки як складової STEM-освіти. Автори підкреслюють, що використання робототехнічних засобів підвищує мотивацію учнів, сприяє формуванню практичних навичок та поглиблює розуміння технічних дисциплін. Зазначається значний потенціал інтеграції робототехніки в сучасний освітній процес.

Загалом, аналіз зарубіжної історіографії засвідчує, що інтерактивні технології розглядаються як потужний інструмент трансформації традиційної історичної освіти. Основні акценти в наукових дослідженнях робляться на потенціал цифрових засобів для підвищення якості навчального процесу, розвиток критичного мислення, забезпечення міждисциплінарності та формування компетентностей, що відповідають вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Сучасна українська історіографія. У сучасній українській історико-педагогічній науці проблема використання інтерактивних технологій у навчанні історії займає чільне місце. Значна увага приділяється методичному обґрунтуванню застосування сучасних технологій, аналізу їх впливу на якості історичної освіти, розвиток критичного мислення учнів, а також формування їхньої історичної компетентності. Дослідники акцентують на тому, що

¹⁰ Bingham A. J., Dimandja O. O. Staying on track: Examining teachers' experiences in a personalized learning model. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research*. № 11(3). 2017. P. 173-189.

¹¹ Rakhmanina A., Pinchuk I., Vyshnyk O., Tryfonova O., Koycheva T., Sydorko V., Iliencko O. The usage of robotics as an element of STEM education in the educational process. *International Journal of Computer Science & Network Security*. №22 (5). 2022. P. 645-651. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5>

впровадження інтерактивних технологій є відповіддю на виклики цифрової епохи та зміну парадигми навчання.

Однією з ключових праць, що заклала методологічну базу для впровадження інтерактивного навчання в історичній освіті, є посібник О. І. Пометун та Л. В. Пироженко «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання»¹². Автори обґрунтовують педагогічну ефективність інтерактивних форм навчання як таких, що забезпечують активну пізнавальну діяльність учнів, підвищують їхню мотивацію, формують навички співпраці, аргументації, аналізу історичних фактів. Зокрема, підкреслюється роль методів моделювання, рольових ігор, дебатів та інших форм групової роботи.

Вагомий внесок у розвиток методики навчання історії зробила праця О. В. Желіби «Теорія і методика навчання історії»¹³, де детально розглянуто застосування інтерактивних технологій у шкільному курсі історії. Автор аналізує ефективність таких методів, як аналіз історичних джерел, створення ментальних карт, віртуальні екскурсії, а також особливості оцінювання результатів навчальної діяльності з використанням цифрових інструментів.

Детальний аналіз практичних аспектів викладання історії із застосуванням сучасних засобів навчання подано у працях В. А. Дубінського¹⁴, Г. Г. Яковенка¹⁵ та О. Г. Баранкова¹⁶. Ці дослідження охоплюють як базові принципи дидактики історії, так і конкретні стратегії роботи з інтерактивними платформами, зокрема використання презентацій, мультимедійних додатків, історичних симуляцій.

Окрему групу досліджень становлять роботи, присвячені впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес. Так, у статті

¹²Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод.посібн. К.: Видавництво А.С.К.2004. 192 с.

¹³Желіба О. В. Теорія і методика навчання історії: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2017. 305 с.

¹⁴Дубінський В.А. Методика викладання історії в школі: Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2019. 86 с.

¹⁵Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ. 2017. 324 с.

¹⁶Баранков О. Г., Желіба О. В. Шкільний курс історії та методика його викладання. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ. 2002. 265 с.

М. О. Іваненка «Використання інформаційних технологій на уроках історії»¹⁷ висвітлено практику використання електронних підручників, відеоматеріалів та інтерактивних карт як засобів урізноманітнення подачі матеріалу. І. В. Коваленко у монографії «Інноваційні методи вивчення історії у школі»¹⁸ узагальнює сучасні тенденції в історичній освіті, наголошуючи на важливості поєднання традиційних методів з цифровими інструментами, зокрема інтерактивними платформами та онлайн-сервісами для створення квестів, тестів, інтерактивних мап.

Цінні практичні рекомендації містяться у працях С. В. Левченка¹⁹, О. М. Петренка²⁰ та Т. А. Сидоренко²¹, які досліджують використання мультимедійних засобів, інтерактивних дошок і віртуальних екскурсій на уроках історії. Зокрема, наголошується на тому, що застосування таких засобів сприяє візуалізації історичних подій, залученню учнів до активного пізнання, формуванню емоційно-ціннісного ставлення до минулого.

У статті А. Васька та М. Реслера «Виклики та перешкоди запровадження інноваційних технологій у закладах освіти»²² аналізуються ключові труднощі, що супроводжують упровадження новітніх технологій у навчальних закладах. Автори акцентують на організаційних, технічних та методичних бар'єрах, які впливають на ефективність інноваційних процесів, а також підкреслюють необхідність системної підготовки педагогів до роботи в умовах цифровізації.

У книзі Н. О. Венцевої «Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії»²³ представлено ґрунтовний аналіз можливостей використання дискусій як форми активного навчання у 7–8 класах. Авторка наголошує, що дискусійні технології сприяють розвитку критичного мислення, уміння аргументувати та

¹⁷Іваненко М. О. Використання інформаційних технологій на уроках історії. *Педагогічна наука*. №3. 2018. С. 45-56.

¹⁸Коваленко І. В. Інноваційні методи вивчення історії у школі. Львів: Освіта. 2019. 298 с.

¹⁹Левченко С. В. Нові підходи до викладання історії: застосування мультимедійних засобів. *Науковий вісник*. №5. 2020. С. 78-102.

²⁰Петренко О. М. Інтерактивні дошки на уроках історії. *Вісник педагогічних наук*. №6. 2019. С. 30-44.

²¹Сидоренко Т. А. Використання віртуальних екскурсій на уроках історії. Харків: Освіта. 2018. 289 с.

²²Васько А., Реслер М. Виклики та перешкоди запровадження інноваційних технологій у закладах освіти. *Наука майбутнього*, №2 (12), 2023. С. 136 – 138.

²³Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії: 7–8 класи / передмова К.О. Баханова. Харків : Вид. група "Основа", 2006. 160 с.

формуванню навичок командної роботи, що є важливими складниками сучасної історичної освіти.

У праці М. О. Іваненко «Використання інформаційних технологій на уроках історії»²⁴ розглядаються підходи до інтеграції ІТ у викладання історії. Дослідження підкреслює ефективність мультимедійних засобів, інтерактивних карт, електронних джерел та онлайн-ресурсів для підвищення інтересу учнів і поглиблення їхнього розуміння історичних явищ.

Стаття І. Ляха, О. Савенкова, В. Чобалья та І. Гладкого «Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти»²⁵ розкриває значення інтерактивних підходів у сучасному освітньому процесі. Автори акцентують на тому, що інтерактивні методики підвищують динамічність навчання, сприяють активному залученню учнів та формуванню навичок самостійного мислення.

У роботі Л. Ф. Пашко та Ю. З. Миронович «Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці»²⁶ подано систематизацію різновидів інтерактивних технологій, що застосовуються у навчальному процесі. Автори окреслюють їхні функції та освітній потенціал, що дозволяє вибудувати цілісну методичну систему інтерактивного навчання.

У статті О. Пашко «Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства»²⁷ підкреслюється важливість інтерактивних прийомів для формування творчого мислення. Автор розкриває методи, що сприяють активізації навчальної діяльності та розвитку креативності учнів.

У праці В. С. Панченка «Сучасні підходи до використання інтерактивних методів на уроках історії»²⁸ аналізуються інноваційні педагогічні стратегії,

²⁴ Іваненко М. О. Використання інформаційних технологій на уроках історії. *Педагогічна наука*. №3. 2018. С. 45-56.

²⁵ Лях І., Савенков О., Чобаль В., Гладкий І. Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. *Актуальні проблеми економіки. Менеджмент*, №4 (286), 2025. С.14 – 20.

²⁶ Пашко Л. Ф., Миронович Ю. З. Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці. *Пост методика*. 2004. №5 (57). С. 2–3.

²⁷ Пашко О. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*. Випуск №1 (22). 2014. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257

²⁸ Панченко В. С. Сучасні підходи до використання інтерактивних методів на уроках історії. *Педагогічний альманах*. 2019. № 30. С. 131-138.

спрямовані на підвищення ефективності історичної освіти. Автор наголошує на важливості поєднання традиційних і сучасних методів, що забезпечує глибше залучення учнів у навчальний процес.

У роботі М. Перец «Використання інтерактивних технологій навчання у вищому навчальному закладі: теоретичний аспект»²⁹ розглядаються принципи застосування інтерактивних технологій у закладах вищої освіти. Автор підкреслює, що інтерактивні форми навчання сприяють формуванню професійних компетентностей, активізації пізнавальної діяльності та підвищенню ефективності підготовки студентів.

Узагальнюючи, варто зазначити, що в українській педагогічній літературі останніх десятиліть спостерігається чітка тенденція до інтенсивного вивчення й запровадження інтерактивних технологій у навчанні історії. Ці підходи розглядаються не лише як технічні інновації, а як важливі складові нової парадигми навчання, зорієнтованої на розвиток особистості учня, його здатності критично осмислювати історичну інформацію та формувати власну громадянську позицію.

Таким чином, аналіз зарубіжної та сучасної української історіографії свідчить про зростаючу увагу науковців до ролі інтерактивних технологій у трансформації історичної освіти, що зумовлено викликами цифрової доби та потребою формування навичок XXI століття. Дослідження як закордонних, так і українських авторів доводять ефективність інтерактивних підходів у підвищенні мотивації учнів, розвитку критичного мислення та історичної компетентності, що робить інтерактивні технології невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу.

²⁹ Перец М. Використання інтерактивних технологій навчання у вищому навчальному закладі: теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. №3. С. 54–59.

1.2. Джерельна база роботи

Джерельна база дослідження ролі інтерактивних технологій у навчанні історії є багатогранною та включає різноманітні види джерел, що дозволяють всебічно та глибоко аналізувати проблематику, пов'язану з впровадженням новітніх технологій в освітній процес. Враховуючи специфіку теми, джерела можна умовно поділити на кілька основних груп:

1. Нормативно-правові акти та офіційні документи.
2. Електронні ресурси та матеріали.
3. Інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ).
4. Публікації в наукових журналах та конференціях.
5. Методичні посібники.

До важливих елементів джерельної бази належать **нормативно-правові акти**, що визначають застосування інтерактивних технологій у сфері освіти. Сюди входять, серед інших, документи від Міністерства освіти і науки України, які окреслюють основні положення та вектори розвитку освіти в умовах цифрових технологій. Один з центральних документів – Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів щодо її втілення³⁰, яка створює фундамент для інтеграції ІКТ в освітній процес. У ньому окреслено завдання щодо вдосконалення навчальних програм та використання новітніх педагогічних технологій, серед яких інтерактивні методи займають важливе місце. Цей документ сприяє формуванню правового та методичного поля для впровадження інновацій у навчання історії.

У дослідженні також використовувались акти, що регламентують державні програми по розвитку цифрової освіти та інші матеріали, що стосуються політики щодо використання технологій в освіті, включаючи Національну стратегію розвитку освіти в Україні до 2021 року³¹ та інші постанови, ухвалені в рамках освітніх реформ в Україні.

³⁰Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

³¹Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

Значну роль у джерельній базі дослідження інтерактивних технологій у навчанні історії займають *електронні ресурси*, зокрема наукові електронні бази даних, онлайн-платформи для дистанційного навчання та інтернет-ресурси, що описують досвід використання інтерактивних технологій у школах і університетах. Це важливі інструменти для дослідження та використання сучасних методів навчання та доступ до різноманітних матеріалів, які дозволяють інтегрувати технологію в навчальний процес.

Одним із ключових електронних ресурсів є наукові електронні бібліотеки, зокрема, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського³², що відкриває доступ до великої кількості наукових видань та досліджень, зокрема у царині педагогіки, інтерактивних технологій та методик викладання історії. Електронні бібліотеки надають доступ до численних наукових публікацій та досліджень, особливо в галузі педагогіки, інтерактивних методик та методів щодо історії освіти. Цей ресурс дозволяє поглибленому аналізу наукових досліджень використовувати ІКТ у навчанні та педагогічній інновації. Бази даних електронних джерел надзвичайно корисні для збору наукових статей, які можуть бути використані для розробки теоретичних та практичних аспектів досліджень³³.

У контексті розгортання дистанційного навчання та інтерактивних технологій в Україні необхідно виокремити такі онлайн-платформи, як Prometheus³⁴ та EdEra³⁵. Ці ресурси пропонують безкоштовні онлайн-курси в різних галузях, включаючи історію. Активно використовуються інтерактивні методи навчання, які дозволяють студентам взаємодіяти з відео лекціями, онлайн-тестуванням, практичними завданнями та обговоренням з матеріалами. Зокрема, платформа Prometheus пропонує курси, засновані на інтерактивних методах навчання, включаючи елементи гамма, які дозволяють залучати студентів до активного навчання.

³²Наукова електронна бібліотека України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID

³³ Johnson M. The Role of ICT in Education: A Historical Perspective. Computers & Education. 2019. 89 p. DOI: 10.1016/j.compedu.2019.03.007

³⁴ Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/>

³⁵ EdEra. URL: <https://ed-era.com/>

Ще одна важлива сфера - міжнародна відкрита платформа для онлайн-організації, яка матиме великий вплив на розвиток інтерактивних технологій в Україні. Це такі платформи, як Coursera³⁶, EdX³⁷ та Khan Academy³⁸. Вони пропонують курси, які використовують інтерактивні елементи, такі як відео-уроки, тести та відгуки. Наприклад, платформа Coursera забезпечує доступ до історичних курсів, проведених провідними університетами у всьому світі.

Це дозволяє українським студентам та викладачам насолоджуватися глобальним досвідом інтерактивного навчання. Україна також активно використовує публікації в спеціалізованих наукових журналах, таких як The Journal of Education Technology & Society та Computer & Education. Ці журнали є важливими джерелами для дослідження сучасних тенденцій у галузі навчальних інновацій та використання ІКТ в навчальних процесах. Вони можуть дати можливість дослідникам та викладачам визнати останні досягнення в цій галузі та використовувати сучасні підходи до своєї практики.

Інтернет-ресурси та спеціалізовані блоги, присвячені інтерактивним технологіям у навчанні, також займають важливе місце в джерельній базі дослідження. Платформи на кшталт Edutopia³⁹ та TES⁴⁰ містять статті, дослідження та методичні поради, що описують досвід використання сучасних педагогічних технологій в історії. Вчителі та викладачі активно обмінюються досвідом, діляться методичними матеріалами та описами інтерактивних уроків, що можуть бути корисними для впровадження новітніх технологій у навчальний процес.

Не менш вагомою частиною джерельної основи виступають матеріали, котрі описують практику застосування інтерактивних методик у навчанні історії. До цих матеріалів відносяться *звіти, наукові праці та інтерв'ю з учителями*, котрі активно залучають сучасні технології в освітньому процесі, а також аналіз наслідків їх використання. Подібний досвід дає змогу оцінити як позитивні

³⁶ Coursera. URL: <https://www.coursera.org/>

³⁷ EdX. URL: <https://www.edx.org/>

³⁸ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/>

³⁹ Edutopia. URL: <https://www.edutopia.org/>

⁴⁰ TES. URL: <https://www.tes.com/>

сторони, так і виклики, з якими зіштовхуються викладачі при впровадженні інтерактивних підходів у закладах освіти різного рівня.

Ще однією важливою групою джерел є *публікації в наукових журналах та матеріали міжнародних та національних конференцій*. Вони надають можливість ознайомитись з останніми тенденціями в області використання інтерактивних технологій, а також з досвідом застосування новітніх методів викладання історії в різних освітніх системах. Зокрема, публікації в International Journal of History Education та Journal of Educational Computing Research допомагають аналізувати теоретичні та практичні аспекти інтерактивного навчання⁴¹.

Окремо слід виділити *методичні посібники*, створені для вчителів історії, що містять практичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій на уроках. Це допомагає не тільки теорії, але й у практичному аспекті дослідження, оскільки ці джерела часто містять конкретні приклади використання технологій навчання. Такі методи, як використання інформаційних та комунікаційних технологій на історичних уроках, є основою програми розвитку.

Отже, джерельна база вивчення ролі інтерактивних технологій в історії навчання дуже багата та різноманітна. Вона включає як теоретичні, так і практичні документи, які аналізують проблему, але й надає засоби для її вирішення. Дослідження цього питання потребує комплексного підходу, що включає аналіз нормативних документів, наукових публікацій, досвіду використання ІКТ в навчальному процесі, а також матеріалів, що стосуються педагогічних технологій і їх застосування на уроках історії.

⁴¹Smith A. & Jones P. Recent Advances in Digital Learning and Educational Technology. International Journal of History Education. 2018. 210 p. DOI: 10.1080/2331186X.2018.1457789

1.3. Методологія та методи дослідження

Методологічну основу кваліфікаційної роботи становить система наукових підходів, принципів, методів та інструментів, які забезпечують комплексне, всебічне й об'єктивне вивчення ролі інтерактивних технологій у навчанні історії. Такий комплексний підхід дозволяє розглядати інтерактивні технології як багатовимірне педагогічне явище, що водночас має дидактичний, психологічний, технологічний та соціальний виміри.

У роботі застосовано системний підхід, який дає змогу аналізувати інтерактивні технології як складову цілісної освітньої системи, що функціонує у взаємодії з іншими її компонентами: змістом історичної освіти, методами і формами викладання, засобами навчання та суб'єктами педагогічної взаємодії. Системний підхід дозволяє розглядати інтерактивні технології не як ізольований елемент, а як інструмент, здатний трансформувати структуру та логіку історичного уроку, змінювати характер мислення учнів, впливати на формування історичної компетентності та якості знань.

Важливе значення має історико-педагогічний підхід, який забезпечує можливість простежити еволюцію використання інтерактивних методів у викладанні історії: від традиційних форм роботи до сучасних цифрових інструментів — інтерактивних карт, симуляцій, онлайн-платформ, віртуальних музеїв. Застосування цього підходу дало змогу виявити ключові тенденції розвитку інноваційних технологій у світовій та українській педагогічній практиці, а також визначити соціокультурні передумови їх запровадження в історичну освіту.

Для зіставлення різних моделей і практик використання інтерактивних технологій у навчанні історії було застосовано порівняльний підхід. Завдяки цьому стало можливим проаналізувати подібності та відмінності між традиційними і інтерактивними формами навчання, оцінити ефективність окремих методів, а також порівняти досвід вітчизняної та зарубіжної історичної освіти у сфері цифрових інновацій. Порівняльний аналіз також дав змогу

визначити чинники, що сприяють успішному впровадженню інтерактивних технологій, та бар'єри, що перешкоджають цьому процесу.

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи — аналіз, синтез, індукція, дедукція, що забезпечили можливість структурувати великий масив наукових праць, виділити ключові підходи до розуміння інтерактивності, узагальнити результати та зробити теоретично обґрунтовані висновки. Методи аналізу та синтезу дозволили систематизувати інформацію про класифікації інтерактивних технологій, умови їх ефективного використання та вплив на навчальні результати учнів. Індукція та дедукція сприяли формулюванню узагальнень щодо педагогічних ефектів інтерактивних технологій на основі аналізу конкретних прикладів їх практичного застосування.

Значну роль у роботі відіграв контент-аналіз наукових джерел, який дав можливість опрацювати сучасні дослідження з педагогіки, дидактики, цифрової освіти, методики навчання історії, а також концептуальні документи, що регламентують упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в українській освіті. Це дозволило визначити теоретичні засади досліджуваної проблеми, простежити актуальні наукові дискусії та сформувані науково обґрунтовані висновки щодо стану й перспектив розвитку інтерактивних технологій у шкільному та університетському історичному навчанні.

Для систематизації та опису різновидів інтерактивних технологій застосовано метод класифікації, який дав змогу упорядкувати їх за типами, структурними елементами, педагогічними функціями, формами організації навчання та дидактичними цілями. Це дозволило розкрити внутрішню логіку використання інтерактивних методів та визначити їх потенціал для формування історичної компетентності, критичного мислення, уміння працювати з історичними джерелами, брати участь у дискусіях та аналізувати історичні процеси.

Теоретичну основу дослідження становлять праці провідних українських та зарубіжних учених — О. Пометун, Л. Пироженко⁴², О. Желіби⁴³, І. Коваленко⁴⁴, М. Іваненка⁴⁵, В. Шияна⁴⁶, М. Карретеро, М. Кантабрани⁴⁷, А. Бінгема⁴⁸, Г. Боаду⁴⁹ та інших дослідників, які вивчають інтерактивні технології, цифрову освіту та методику навчання історії. Крім того, методологічну базу доповнюють міжнародні документи ЮНЕСКО, Ради Європи та інших освітніх організацій, у яких окреслено принципи інтеграції цифрових технологій у навчальний процес.

Методологічна основа даного дослідження поглиблюється використанням міждисциплінарного підходу, що забезпечує більш повне розкриття феномену інтерактивних технологій у навчанні історії. Інтерактивність сучасної освіти, цифровізація навчального процесу та зростання ролі інформаційних потоків зумовлюють потребу у синтезі педагогічних, психологічних, інформаційно-технологічних та соціальних концепцій, що й стало ключовим принципом методологічного вибору.

Дослідження спирається на компетентнісний підхід, згідно з яким інтерактивні технології розглядаються як інструмент формування історичної, громадянської, інформаційної, комунікативної та цифрової компетентностей. Використання цього підходу дозволило оцінити інтерактивні методи не лише як засоби викладання, а як чинник розвитку ключових умінь, необхідних учням ХХІ століття. Завдяки цьому інтерактивні технології аналізуються у контексті їхнього впливу на формування навичок критичного мислення, уміння працювати з

⁴² Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод. посібн. К.: Видавництво А.С.К.2004. 192 с.

⁴³ Желіба О. В. Теорія і методика навчання історії: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2017. 305 с.

⁴⁴ Коваленко І. В. Інноваційні методи вивчення історії у школі. Львів: Освіта. 2019. 298 с.

⁴⁵ Іваненко М. О. Використання інформаційних технологій на уроках історії. *Педагогічна наука*. №3. 2018. С. 45-56.

⁴⁶ Шиян В. Інноваційні методи навчання в школі: інтерактивні технології. Харків: Вища школа. 2019. С. 102-118.

⁴⁷ Carretero M., Cantabrana M. History Education in the Digital Age. URL: https://www.researchgate.net/publication/364224581_History_Education_in_the_Digital_Age

⁴⁸ Bingham A. J. Drowning digitally? How disequilibrium shapes practice in a blended learning charter school. *Teachers College Record*. № 118(1). 2016. P. 1-30.

⁴⁹ Boadu G. Effective Teaching in History: The Perspectives of History Student-Teachers. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 3, No. 1. 2015. P. 38-51.

джерелами, співпрацювати у групі, аргументувати позицію, здійснювати самостійний пошук і перевірку інформації.

Важливою складовою методології став діяльнісний підхід, який орієнтує аналіз на вивчення активної навчальної діяльності учнів у процесі взаємодії з інтерактивними засобами. Він дав змогу оцінити не лише зміст цифрових технологій, а й характер діяльності учня: відтворювальна, пошукова, аналітична, творча чи інтегративна. Це дозволило визначити, які методи сприяють глибшому розумінню історичних процесів, а які — розвитку навичок аналізу, моделювання та самостійного мислення.

Особливе місце у дослідженні посідає психолого-педагогічний підхід, який дозволив врахувати вікові особливості учнів, закономірності їхнього пізнавального розвитку та специфіку сприйняття інформації у цифровому середовищі. Зокрема, взято до уваги важливість емоційного залучення, візуалізації, рольової взаємодії, групової комунікації, що є ключовими компонентами інтерактивного навчання історії.

Для оцінювання практичних прикладів використання інтерактивних технологій у вітчизняних школах та ЗВО застосовано прикладний педагогічний аналіз, який включає вивчення реальних навчальних ситуацій, методичних розробок, освітніх платформ, онлайн-курсів, рекомендацій МОН України та міжнародних організацій. Це дозволило співвіднести теоретичні положення з практикою та оцінити ефективність інтерактивних методів у реальних умовах освітнього процесу.

Дослідження також ґрунтується на принципі доказовості, що передбачає використання надійних емпіричних даних, сучасних наукових досліджень, результатів міжнародних досліджень у сфері цифрової та історичної освіти (OECD, UNESCO, Council of Europe). Застосування цього принципу дозволило уникнути поверхневих узагальнень і побудувати висновки на основі зіставлення різних джерел, аналітичних матеріалів та наукових позицій.

У рамках роботи окрему увагу приділено методу експертного оцінювання, який застосовано через вивчення думок провідних науковців та

методистів щодо впровадження інтерактивних технологій у сучасній школі. Дослідження публікацій авторитетних фахівців із методики навчання історії (О. Пометун, Л. Пироженко, О. Желіба, В. Дубінський, Г. Яковенко, тощо) дозволило сформуванню науково виважену позицію щодо потенціалу та обмежень інтерактивних технологій.

У контексті цифрової освіти застосовано також технологічний підхід, який дозволив структурувати та проаналізувати технічні засоби інтерактивного навчання: віртуальні музеї, цифрові карти, освітні платформи, симуляції, гейміфікаційні інструменти, штучний інтелект, мультимедійні модулі. Завдяки цьому стало можливим описати технічні умови їх використання, вимоги до цифрової грамотності педагогів та учнів, а також організаційні аспекти їх інтеграції в навчальний процес.

Важливим компонентом методологічної основи є прогностичний підхід, який дав змогу окреслити можливі напрями розвитку інтерактивних технологій та їх вплив на історичну освіту у майбутньому. На основі аналізу сучасних тенденцій (гейміфікація, VR/AR, персоналізація навчання, штучний інтелект) визначено перспективи модернізації історичної освіти та потенційні виклики, пов'язані з етичними, технологічними та педагогічними факторами.

Отже, методологічна основа дослідження забезпечує цілісне, науково обґрунтоване та багатовимірне вивчення ролі інтерактивних технологій у навчанні історії. Використання системного, історико-педагогічного, порівняльного, діяльнісного, психолого-педагогічного, компетентнісного, технологічного та прогностичного підходів дозволило комплексно аналізувати інтерактивні технології як важливий інструмент модернізації сучасної історичної освіти. Застосування загальнонаукових методів, контент-аналізу, класифікації та експертного оцінювання забезпечило глибину теоретичного опрацювання проблеми та дало змогу сформуванню виважених висновків щодо їхнього потенціалу, ефективності та перспектив подальшого розвитку. Така багатокомпонентна методологія створила підґрунтя для об'єктивного аналізу

сучасних тенденцій у цифровізації освіти й визначення оптимальних шляхів упровадження інтерактивних технологій у навчання історії.

РОЗДІЛ 2. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ ІСТОРІЇ

2.1. Поняття та класифікація інтерактивних технологій

У різних джерелах зустрічаються подібності та відмінності у розумінні поняття «інтерактивні технології». О. Пометун і Л. Пироженко розглядають його як сукупність технологій, що включають чітко визначений результат навчання, окремі методи та прийоми, які стимулюють пізнання, а також умови і процедури, які допомагають досягти запланованих результатів⁵⁰.

Інноваційні технології навчання – це нові або покращені застосування, які значно покращують умови самого процесу навчання. Поняття інтерактивних технологій навчання, які є частиною інноваційних технологій, Н. Андрущенко трактує за допомогою означення самих слів «інтерактив» (від англійського «inter» – взаємний, «act» – діяти) – взаємодія, та «технологія» (від грецького «τεχνολογια») – майстерність. Звідси випливає, що основою інтерактивного навчання є майстерність взаємодії в процесі навчання, а компонентами інтерактивних технологій є інтерактивні методи навчання, які використовують технічні засоби (комп'ютерна підтримка), методичні матеріали та інше.

Т. Сердюк розглядає інтерактивні технології як дидактичні засоби, які дозволяють досягти запланованих педагогічних результатів через організацію та здійснення активної взаємодії суб'єкта навчально-виховного процесу з навчальним середовищем⁵¹.

В. Гузєєв розглядає інтерактивні технології як вид інформаційного обміну учнів з навколишнім середовищем⁵². Він виділяє три основні режими інформаційного обміну, які формують певні моделі педагогічної взаємодії в навчальному процесі: екстрактивний, інтерактивний та інтерактивний. У екстрактивному режимі учень виступає в ролі об'єкта навчання, інформаційні

⁵⁰ Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод. посібн. К.: Видавництво А.С.К.2004. С. 24

⁵¹ Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг, 2010. 20 с.

потоки йдуть від вчителя до учня, що викликає пасивність учня. У інтраактивному режимі інформаційні потоки звертаються до учня або групи, викликаючи активну діяльність усередині цієї групи. Учні виступають як суб'єкти навчання, навчаючи себе. У інтерактивному режимі інформаційні потоки викликають активність учня, створюючи зворотній потік від учня до вчителя. Такі потоки можуть чергуватися або бути у двосторонньому напрямку. Цей режим утворює інтерактивну модель взаємодії, яка характерна для інтерактивних технологій. У цій моделі реалізується ідея створення комфортних умов навчання, при яких всі учні активно взаємодіють між собою.

Т. Коваль та Н. Кочубей трактують інтерактивні технології так: «це цілісна та інтегративна система процесу навчання, яка передбачає відповідно до цілей і змісту навчання комплексне застосування відібраних за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення інтерактивних методів, засобів і форм навчання з метою досягнення заздалегідь спланованого навчального результату»⁵³.

Л. Пашко та Ю. Миронович в свою чергу стверджують, що «інтерактивні технології - це такий творчий процес взаємодії вчителя та учнів, в ході якого відбувається активне спілкування, вільний обмін думок, висування пропозицій та думок в атмосфері зацікавленості, доброзичливості та щирості, результатом якого є спільне розв'язання поставлених завдань»⁵⁴.

За словами М. Перця «інтерактивні технології - це створення комфортних умов навчання, за яких той, хто навчається, відчуває свою успішність, інтелектуальну самостійність, що робить продуктивним сам процес здобуття знань»⁵⁵.

І. Прокопенко та В. Євдокімов стверджують, що «це організація навчального процесу, що заснована на взаємодії всіх його учасників у процесі навчально-пізнавальної діяльності, забезпечуючи колективну (кооперативну)

⁵³ Коваль Т. І., Кочубей Н. П. Інтерактивні технології навчання іноземних мов. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 7. С. 160–163.

⁵⁴ Пашко Л. Ф., Миронович Ю. З. Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці. *Пост методика*. 2004. №5 (57). С. 2–3.

⁵⁵ Перец М. Використання інтерактивних технологій навчання у вищому навчальному закладі: теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. №3. С. 54–59.

діяльність у класі або групі. При цьому кожен учень знає, що від його діяльності залежить прикінцевий результат виконання поставленого перед усім класом завдання, про яке він повинен публічно прозвітувати»⁵⁶.

О. Пометун та Л. Пироженко⁵⁷ виділяють інтерактивні технології як окрему групу, і вони протиставляють їх активним технологіям через принцип багатосторонньої комунікації. Якщо зробити підсумок, то основна ознака інтерактивних технологій — це організація взаємодії тих, хто навчається, з навчальним середовищем, це може бути взаємодія з учителем, з однокласниками або з комп'ютером, а також перевага активної діяльності учнів у процесі засвоєння нових знань.

Розглянемо класифікацію технологій інтерактивного навчання. О. Пометун і Л. Пироженко⁵⁸ поділяють інтерактивні технології за формами навчання на чотири групи, залежно від мети уроку та форми організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);
- інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка);
- технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація);
- технології опрацювання дискусійних питань (метод прес, займи позицію, кейс-метод, дискусія тощо).

До інтерактивних **технологій кооперативного навчання** належить парна і групова робота на уроках удосконалення і застосування знань, умінь і навичок. Вона реалізується за допомогою таких методів та прийомів, як:

- робота в парах;
- ротаційні трійки;

⁵⁶ Староста В. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського*. Педагогічні науки. №1 (64), 2019. С. 234.

⁵⁷ Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А.С.К., 2004. С. 8.

⁵⁸ Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А.С.К., 2004. С. 27.

- два – чотири – всі разом;
- робота в малих групах;
- акваріум.

До інтерактивних *технологій колективно-групового навчання* належать методи і прийоми, які вимагають одночасної спільної роботи всього класу, тому саме:

- обговорення проблеми в загальному колі;
- мікрофон;
- мозковий штурм;
- навчаючи – вчусь;
- ажурна пилка;
- аналіз ситуацій;
- розв’язання проблем;
- дерево рішень.

До інтерактивних *технологій ситуативного моделювання* належать навчальні технології, які передбачають навчання у грі, зокрема:

- імітаційні ігри;
- розігрування ситуацій за ролями;
- спрощене судове слухання;
- громадські слухання;
- сніжний ком.

До інтерактивних *технологій опрацювання дискусійних питань* увішли методичні прийоми, які передбачають навчання під час дискусії, що є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів під час навчання, серед них варто виділити:

- метод прес;
- займи позицію;
- безперервна шкала думок;
- дискусія;
- дискусія в стилі телевізійного ток-шоу;

- оцінювальна дискусія;
- дебати.

Використання цих методів і прийомів навчання дає різні результати, але всі вони спрямовані на покращення ефективності навчального процесу, розвиток розумових здібностей учнів, оволодіння навичками саморозвитку у особистості, що сьогодні є найважливішим у навчанні⁵⁹.

Ревенко В.В. дає таку класифікацію інтерактивних технологій:

1. За формами організації навчальної діяльності:

- інтерактивні технології колективно-групового навчання («мікрофон», «мозковий штурм», «аналіз ситуацій», «ажурна пилка»);
- інтерактивні технології навчання у малих групах («робота в парах», «карусель», «акваріум»);
- індивідуальні (комп'ютерні технології).

2. За цільовим призначенням: - інструктивно-консультативні (тренінг, консультації);

- інформативні (лекція-бесіда, лекція-консультація);
- мотиваційні (інтерв'ю);
- пізнавальні (ділова гра, дискусія);
- контролюючі (оцінювальна дискусія, науково-практична конференція).

3. За характером діяльності:

- імітаційні (інсценування, спрощене судове слухання, ділові ігри);
- неімітаційні (круглий стіл, конференція, дискусія);

4. За характером взаємодії:

- студент-студент (робота в парах, карусель);
- викладач-студенти (лекція-бесіда, аналіз ситуації);
- студент-група (дискусія в стилі ток-шоу, громадські слухання, мікрофон);

⁵⁹ Класифікація інтерактивних технологій. URL: <https://studfile.net/preview/9687531/page:20/>

— студент-комп'ютер (інформаційні технології);

5. За ступенем прояву самостійності (творчості) студентів:

— репродуктивні (імітаційні ігри);

— творчі (проектні технології, спецсемінари).⁶⁰

Т. Сердюк запропонував класифікацію інтерактивних технологій, яка ґрунтується на таких критеріях⁶¹:

— дидактична мета: інформаційна, розвиток дієво-практичної сфери, розвиток механізмів самокерування особистості, розвиток сфери творчих якостей, розвиток ключових компетентностей;

— домінуючі форми організації навчально-пізнавальної діяльності: індивідуальні, парні, групові, колективні;

— домінуючі методи навчання: інформаційні, проблемно-пошукові, імітаційно-ігрові, дослідницькі;

— домінуючі засоби навчання: гомоорієнтовані (основний партнер у взаємодії – людина або група осіб) та техноорієнтовані (переважання технічних засобів навчання).

Класифікація інтерактивних технологій за С. Кашлевим має у своїй основі провідну функцію в педагогічній взаємодії. Так, автор виділяє такі групи інтеракцій:⁶²

— технології створення сприятливої атмосфери та організації комунікації, процесовою основою яких є «комунікативна атака», яка здійснюється викладачем на початку організації педагогічної взаємодії для оперативного включення в спільну роботу всіх і кожного студента. Це сприяє їх самоактуалізації та конструктивній адаптації до створеної педагогічної ситуації. З цією метою доцільно використовувати інтерактивні

⁶⁰ Ревенко В.В. До питання про суть та класифікацію інтерактивних технологій. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7945/1/39.pdf>

⁶¹ Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг, 2010. 20 с.

вправи на «розігрівання», на встановлення контакту, сприймання і розуміння емоційного стану;

– технології організації обміну видами діяльності, що мають на меті поєднання індивідуальної і групової спільної роботи учасників педагогічної взаємодії, спільну активність, співвідношення діяльності викладача і студентів. Тут доцільно використовувати вправи на вміння слухати, на приймання і передачу невербальної інформації, вправи на прийняття групового рішення та орієнтовані на одержання зворотнього особистісного зв'язку;

– технології організації мисленнєвої діяльності, які дають змогу мобілізувати творчий потенціал кожного студента, розвивають їх позитивну мотивацію до навчання і водночас стимулюють активну розумову діяльність шляхом виконання студентами різних розумових операцій (наприклад, різноманітні вправи, в основі яких лежить методика проведення «мозкового штурму»);

– технології організації сенсотворчості, головною функцією яких є створення студентами нових способів взаємодії між учасниками навчального процесу, вираження своєї уяви про психолого-педагогічні та культурні явища, які вивчаються, обмін цими переконаннями та розширення особистого розуміння тих чи інших явищ. Це вправи для виявлення умінь спілкуватися, вирішувати або уникати конфліктів, виконувати професійні ролі, а також підготовки до типових та складних ситуацій у комунікації;

– технології організації рефлексивної діяльності направлені на самоперевірку та самозастосування студентами своєї навчальної діяльності та її результатів. Ці технології дають можливість студентам та викладачу оцінити активність навчання та визначити причини і наслідки вивчення матеріалу;

– інтегративні технології (інтерактивні ігри), які вважаються способами взаємодії між викладачем і студентами, коли об'єднуються всі основні функції інтерактивних методів навчання.

Дослідження показує, що є багато різних трактувань поняття «технології інтерактивного навчання» і класифікацій аналізованих технологій, оскільки

науковці використовують різні ознаки. Спектр можливих технологій інтерактивного навчання зростає через різноманітність їх компонентів (методів, форм). Наприклад, з узагальнення класифікацій методів інтерактивного навчання⁶³.

Таким чином, на підставі аналізу психолого-педагогічних джерел та практики підготовки фахівців:

– визначені основні характеристики поняття «технології інтерактивного навчання» як системи організації і реалізації цілеспрямованої посиленої взаємодії суб'єктів навчання з середовищем, що досягається з урахуванням методів, форм і засобів, які створюють комфортні умови навчання, високу активність розумової діяльності під час взаємодії між учасниками процесу. Це включає зростання мотивації і емоційності, формування досвіду активного спілкування, успішного включення у суспільство, вмінь організувати спільну навчальну діяльність, обмін, зміну та різноманітність видів діяльності, взаємонавчання між учасниками та в процесі розмови із викладачем, вміння виконувати рефлексію своєї діяльності та взаємодії;

– зроблене узагальнення поглядів дослідників про класифікацію технологій інтерактивного навчання за такими ознаками: мета уроку/заняття та форма організації навчальної діяльності (інтерактивні технології кооперативного навчання; інтерактивні технології групових форм навчання, технології ситуативного моделювання, технології дискусій); основні компоненти технології інтерактивного навчання (дидактична мета, основні форми організації навчальної діяльності, основні методи навчання, основні засоби навчання); головна функція педагогічної взаємодії/інтерації (технології створення умов до виконання навчального процесу, технології організації обміну видами діяльності, технології організації мислення, технології організації сенсотворчості, технології організації рефлексії, інтегративні технології/інтерактивні ігри)⁶⁴.

⁶³ Староста В. І. Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2018. № 2 (61). С. 256–262.

⁶⁴ Староста В. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. №1 (64), 2019. С.235-236.

Отже, інтерактивні технології навчання є важливою складовою сучасного освітнього процесу, оскільки вони забезпечують активну взаємодію всіх учасників навчання — викладача, студентів і навчального середовища. Науковці по-різному трактують поняття «інтерактивні технології», однак у більшості визначень наголошується на суб'єкт-суб'єктній моделі навчання, спрямованій на розвиток пізнавальної активності, комунікативних умінь, творчого мислення та самостійності учнів. Класифікації інтерактивних технологій охоплюють широкий спектр підходів — від організаційних форм (індивідуальні, групові, колективні) до дидактичної мети, характеру діяльності та засобів навчання. Спільною рисою для всіх систем є створення комфортних, мотивуючих умов, у яких навчання відбувається через діалог, співпрацю та взаємонавчання. Таким чином, інтерактивні технології виступають ефективним інструментом формування компетентної, соціально активної та творчої особистості.

2.2. Методи інтерактивних технологій у навчанні історії

Сучасна освіта вимагає від вчителя не лише глибоких знань предмета, а й уміння організувати навчальний процес так, щоб учні були його активними учасниками. Особливо це важливо у вивченні історії, де знання минулого повинні не просто запам'ятовуватися, а усвідомлюватися, осмислюватися і застосовуватися для розуміння сучасності. Саме тому використання інтерактивних технологій у навчанні історії стає однією з найефективніших форм організації пізнавальної діяльності учнів.

Інтерактивні технології сприяють розвитку критичного мислення, умінню аналізувати історичні події, робити власні висновки та відстоювати позицію. Вони забезпечують активну взаємодію між вчителем і учнями, формують атмосферу співпраці, довіри й зацікавленості, що підвищує мотивацію до навчання. Різноманіття видів інтерактивних технологій — від дискусій, рольових ігор і моделювання історичних ситуацій до роботи в групах і проєктної діяльності — дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб і можливостей кожного учня⁶⁵.

Головна задача вчителя історії та правознавства, на нашу думку, — це формування стратегії та способів дії, які сприяють всебічному розвитку творчих здібностей учнів під час уроків історії та правознавства. Це має бути зроблено за допомогою оптимального використання інтерактивних методів навчання та різних форм роботи. Також важливо формувати особистість, яка зможе володіти навичками історичного й правового мислення, давати правову оцінку життєвим ситуаціям, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури, моралі й реалізувати власний творчий потенціал.

Важливо пам'ятати, що розвиток творчих здібностей учнів під час уроків історії та правознавства має відбуватися відповідно до певних принципів. Це включає зв'язок навчання з життям, саморозвиток, оптимальне поєднання індивідуальної та колективної роботи, інформативність навчання та віру в

⁶⁵ Шаріпова Т. Впровадження інноваційних технологій на уроках історії, як чинник створення оптимальних умов розвитку для особистості. URL: <http://fel2005.dp.ua/docs/blog/09/028.pdf>

можливості дитини. Основним способом розвитку творчих здібностей учнів є діалог — між вчителем і учнем, між учнями, між учнем і вчителем.

Також підкреслюємо, що ефективніше засвоювати знання з історії та правознавства в умовах рівноправної співпраці, розв'язанні проблемних завдань, досягненні цілей за допомогою подолання труднощів.

Саме такий підхід лежить в основі інтерактивних методів навчання. Наша думка — застосування цих методів на уроках суспільствознавчих предметів не тільки робить навчання доступним, цікавим і успішним, а й виховує в учнів важливу якість — стійкість у подоланні труднощів.

Використання інтеракції в процесі навчання дозволяє організувати уроки так, щоб учень навчився застосовувати набуті знання й вміння в реальній життєвій ситуації — як на професійному, так і на соціально-побутовому рівні. Учень зрозуміє, що будь-яка наука не є самотійною, а тісно пов'язана з життям⁶⁶.

У науковій літературі існує багато різних класифікацій інтерактивних видів навчання. Якщо звернутися до наукових і практичних досліджень О. Пометун⁶⁷, який розробив класифікацію залежно від мети уроку і форми організації навчальної діяльності, то можна виділити кілька груп інтерактивних методів (рис. 1).

⁶⁶ Пашко О. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*. Випуск №1 (22), 2014. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257

⁶⁷ Пометун О. Методика навчання історії в школі. К. : Генеза, 2005. 328 с.

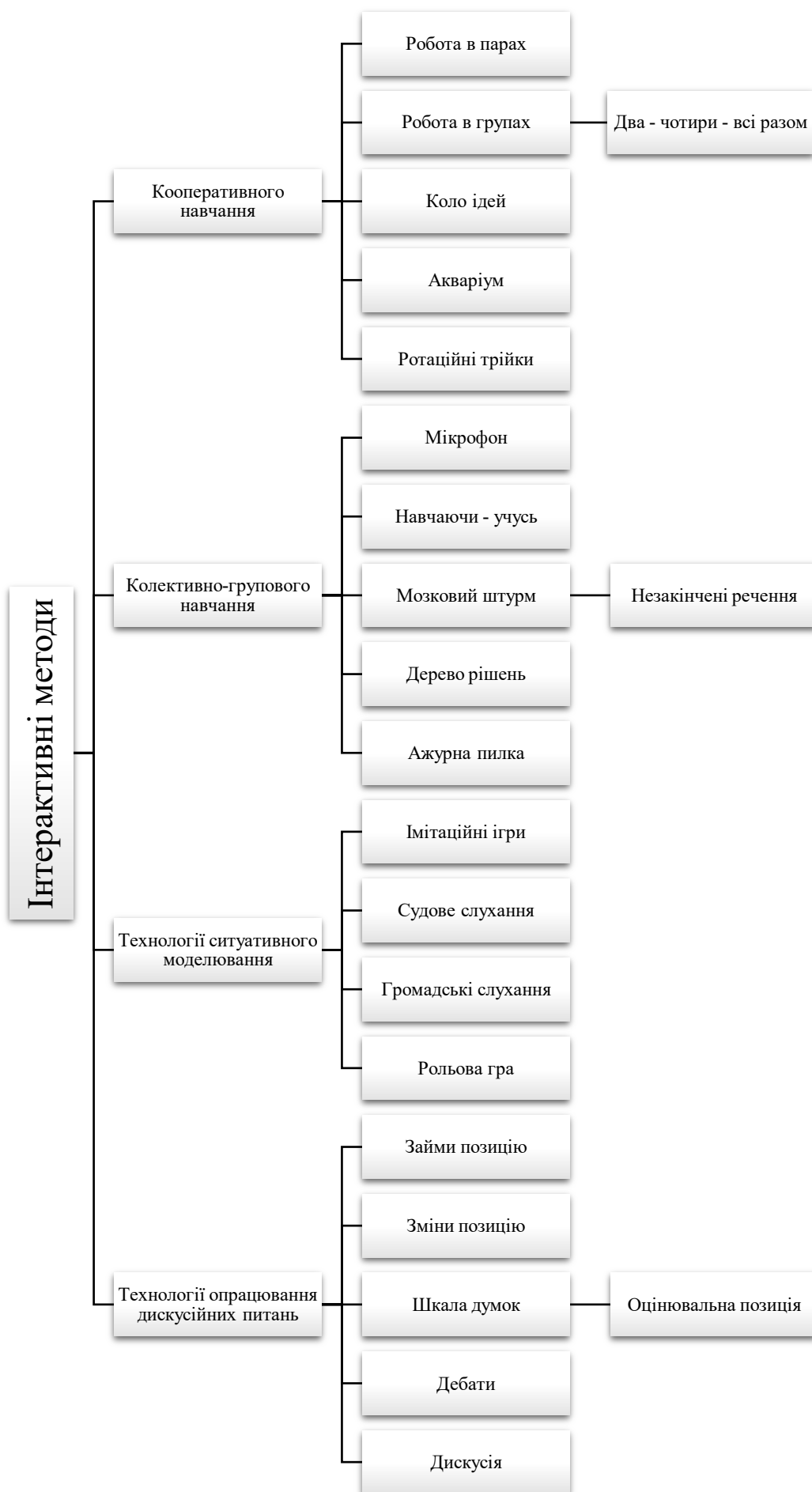

Рис. 1. Групи інтерактивних методів навчання

Сучасний урок – це ефективний процес, під час якого учень відтворює знання, які отримав під час вивчення нового матеріалу. Використовуючи інтерактивні методи, вчитель має створювати реальні життєві ситуації, організовувати роботу учнів у парах, малих групах, застосовувати рольові та ділові ігри, організовувати роботу над проблемними і дискусійними питаннями у групах або загальному колі. Це допомагає формувати в учнів навички, уміння, створювати атмосферу співробітництва, творчої взаємодії.

Важливо зазначити, що зміст, який викладає вчитель, має бути не кінцевою метою його діяльності, а засобом розвитку дитини. Інтерактивні методи навчання допомагають учням оволодіти різними рівнями пізнання, розвинути критичне мислення, рефлексію, уміння аналізувати, розв'язувати проблеми.

Коротко розглянемо деякі ефективні інтерактивні методи, які використовуються при навчанні історії та правознавства.

1) *Імітаційні ігри* – це вид діяльності, під час якого учні виконують прості, відомі дії, які відтворюють реальні явища. Ці ігри зумовлюють швидке прийняття рішень і миттєві реакції. Імітаційні ігри розвивають уяву, навички критичного мислення, допомагають учням застосовувати знання на практиці, стимулюють самостійність і творчість. Наприклад, при вивченні теми «Що таке сім'я і шлюб» можна імітувати умови укладання шлюбу та перешкоди для вступу в шлюб, а при вивченні теми «Особливості організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні. Верховна Рада» можна утворити пленарне засідання Верховної Ради.

2) *Рольова гра* – це метод, під час якого учні виступають у ролях і розігрують умовні життєві ситуації. Мета такого методу – допомогти учням визначити своє ставлення до ситуації, набути досвіду, навчатися через досвід і почуття. Така робота розвиває уяву, навички критичного мислення, готує учнів до пошуку і аналізу різних варіантів дії, дає змогу уявляти себе в різних соціальних ролях, співчувати іншим.

Під час рольової гри учні розігрують ситуацію, визначену вчителем. Такий метод вимагає підготовки: спільного розподілу ролей, побудови сценарію. Прикладом може бути інсценізація уривків з повістей М. Гоголя «Тарас Бульба» та В. Малика «Таємний посол» під час вивчення теми «Виникнення Запорізької січі» та «Запорізька Січ у другій половині XVII ст». у шкільному курсі історії України у 8 класі⁶⁸.

3) «Мікрофон» — цей метод дозволяє кожному учневі швидко й коротко, припускаючи, що вони говорять в мікрофон, висловити свою думку чи позицію. Наприклад, під час вивчення теми «Кирило-Мефодіївське братство» на уроці історії України у 9 класі, на етапі вивчення нового матеріалу, вчитель може задати запитання: «На вашу думку, була чи не була діяльність членів Кирило-Мефодіївського братства небезпечною для царства?».

На уроці практичного курсу правознавства у 9 класі, під час вивчення теми «За якими правилами ми живемо?» на етапі узагальнення вивченого матеріалу, можна запропонувати учням питання: «Яких соціальних норм ви дотримувались протягом минулого тижня?»⁶⁹.

«Мікрофон» є ефективним методом на останньому етапі уроку, коли учні відбирають те, про що говорили на уроці й як вони це робили. Наприклад, можна задати учням питання такої форми: «Що встиг/встигла зробити на уроці? Чого досяг/досягла? Що залишилося невирішеним? Що сподобалося найбільше?».

4) Метод «Навчаючи – вчуся» (або «Кожен навчає кожного», «Броунівський рух») дає можливість учням брати участь у викладанні, тобто пояснювати нове однокласникам. Наприклад, вивчення теми «Спадкове право» (правознавство, 10 клас) можна організувати за допомогою цього методу. Тому учням дають кольорові картки з назвами чергових спадкоємців, щоб прочитати й запам'ятати їх протягом 2–3 хвилин, а потім кожен пояснює цю інформацію іншим учням.

⁶⁸ Гісем О. В. Історія України : 8 клас. Підруч. Харків : Ранок, 2008. 256 с.

⁶⁹ Пометун О. І. Правознавство. Практичний курс: підручник для 9 кл. К. : Літера ЛТД, 2009. 192 с.

5) *Робота в малих групах* допомагає учням розкрити навички спілкування й співпраці. Це один із найефективніших методів, оскільки при організації групової роботи відбувається обмін думками, що призводить до оптимального спільного рішення поставленої проблеми. Зокрема, на уроці історії у 6 класі, під час вивчення теми «Релігія стародавніх греків» на етапі ознайомлення з новим матеріалом, можна об'єднати учнів у п'ять груп. Кожна група отримує картку з зображенням бога та завдання: «Визначте, який бог зображений, охарактеризуйте його». Протягом 5–10 хвилин групи виконують завдання та представляють результати класу.

6) *«Коло ідей»* — ефективність цього методу полягає у розгляданні суперечливих питань, при цьому учням дається можливість висловити свою позицію. Наприклад, під час вивчення теми «Воєнно-політичні події Національно-визвольної війни 1649–1651 років» на уроці історії України у 8 класі, на етапі підбиття підсумків, можна запропонувати учням таке твердження: «Перемога поляків у Берестецькій битві не означала повної поразки козаків». Учні по черзі висловлюють свої думки, доки не вичерпуються ідеї; всі запропоновані варіанти відповідей записуються на дошці.

7) *«Мозковий штурм»* — це добрий спосіб разом обговорювати, шукати розв'язки. Він вчить учнів думати творчо, розвивати уяву. Учні вільно висловлюють свої думки, і з цього виникають різні ідеї. Наприклад, під час уроку з правознавства для 10 класу (тема «Правопорядок і правопорушення») можна задати питання: «Які основні причини правопорушень у нашій країні?» І це питання записується на дошці. Учасники штурму шукають відповідь, висувують ідеї. Всі варіанти записуються на дошці, доки вважатимуть, що достатньо. Потім вони аналізуються, групуються, узагальнюються.

8) *«Займи позицію»* — це метод, який допомагає виявити різні думки учнів щодо певної теми або суперечки. Метод добре підходить для демократичного спілкування, вивчення різних точок зору та розуміння тим, що існують протилежні погляди. Учні навчаються слухати інших, викладати аргументи. Наприклад, під час уроку історії України для 8 класу (тема

«Люблінська унія») вчитель може пропонувати підкреслити думку історика І. Крип'якевича: «Люблінська унія, хоч і мало користі, принесла принаймні одне: всі українські землі з'єднала в одне ціле...». Потім учням дається вибір — погодитись, не погодитись чи вважати, що це складне питання. Після цього вони обговорюють позицію у групах, висловлюють аргументи. Сподівається, що хтось з учнів змінить позицію і перейде до іншої групи. Після цього вчитель підводить підсумки, а учні називають найпереконливіші аргументи своєї групи⁷⁰.

Використання технологій ситуативного моделювання допомагає закріпити теоретичні знання, розвивати практичні навички та формувати ціннісні погляди. Такі технології включають, наприклад, імітацію діяльності (як судове засідання) або розігрування ситуацій за ролями (як історичний персонаж). Організація ситуативного моделювання (навчальної гри) має кілька етапів:

- 1) підготовчого (оголошення теми, розподіл ролей, підготовка приміщення та наочності);
- 2) актуалізації (виклик інтересу, відтворення знань);
- 3) самого моделювання;
- 4) підсумків;
- 5) аналізу результатів та рефлексії.

Практичне застосування навчальної гри показує, що впровадження гри може відбуватися різними способами: проведення уроку-гри, використання гри як елемента уроку, або застосування ігрових прийомів під час уроку, наприклад, розгадування ребусів, кросвордів. Учні взаємодіють між собою через обговорення, дискусії («коло ідей», «мікрофон», «ажурна пилка» тощо).

Результати аналізу показують, що в грі учасники навчального процесу перебувають у різних умовах, ніж у звичайному навчанні. Учні дається багато свободи для розумової діяльності, але ця свобода обмежена певними правилами гри. Учні самостійно обирають ролі, розподіляють завдання. У процесі гри учні обробляють матеріал у різних формах, розвивають вміння працювати з ним. Гра примушує школяра використовувати всі свої знання, вміння, особистий досвід,

⁷⁰ Гісем О. В. Історія України : 8 клас. Підруч. Харків : Ранок, 2008. 256 с.

проявляти самостійність, творчість, а також створює умови для розвитку креативності⁷¹.

Логіка інтерактивного заняття, якої треба дотримуватися у навчанні історії, зображена на рис. 2.

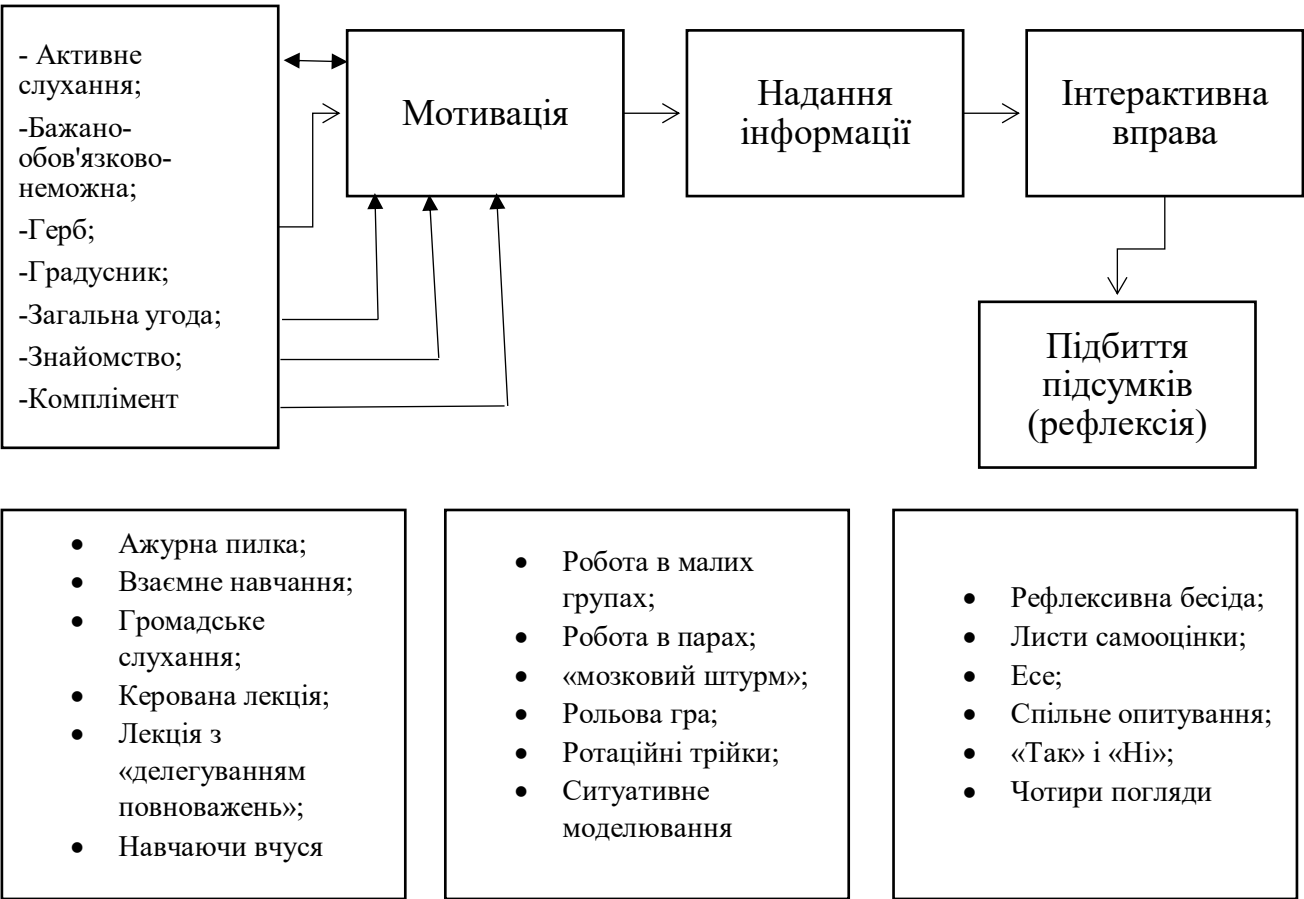

Рис. 2. Логіка інтерактивного заняття

Інтерактивне навчання, що передбачає комунікацію та діалог, потребує особливого звернення уваги до організації ефективного спілкування. Його забезпечує діалог, дискусія. Дискусія дозволяє учневі висловлювати власну думку, аргументувати її. Важливо використовувати різні види дискусій, такі як панельна дискусія, дискусія-симпозіум, дискусія-презентація. За результатами досліджень Н. Венцевої для організації дискусій потрібно враховувати:

- 1) наявність проблемної ситуації, що виникає через питання дискусії;

⁷¹ Бондар І. Особливості застосування інтерактивних технологій у формуванні креативності учнів на уроках історії. *Молодь і ринок*. №6 (226), 2024. С. 142 – 146.

- 2) змістову спрямованість самореалізації учнів;
- 3) комунікативну основу, яку учні здобувають під час спілкування з однокласниками і вчителем;
- 4) логічну структуру: теза – аргумент – спростування або доведення;
- 5) організаційну завершеність, у тому числі створення проблемної ситуації, її обговорення, прийняття спільного рішення, підбиття підсумків, які створюють умови для спілкування з однолітками, висловлення власних думок, застосування знань у нестандартній ситуації, відчуття власної компетентності, прояву ініціативи;
- 6) застосування різних методів історичного пізнання: порівняльно-історичного, методу аналогій, визначення причин за наслідками, визначення мети діяльності особи чи групи за наслідками їх дій;
- 7) наявність різних поглядів на сутність історичних подій;
- 8) аналіз соціальної сутності історичних подій, пошук соціальних причин їх виникнення, розвитку та реалізації;
- 9) виявлення причин і умов виникнення історичного явища, визначення особливостей його розвитку, обґрунтування значення та наслідків;
- 10) те, що історичне явище може виникнути через комплекс причин, в тому числі суб'єктивних, які не завжди визначені, тому питання може залишитися відкритим;
- 11) можливість моделювання соціальної ситуації⁷²⁷³⁷⁴.

На наш погляд, важливо вказати умови ефективного застосування інтерактивних технологій, досягнення яких потребує організації навчання як багатосторонньої, партнерської, інтенсивної комунікації; створення позитивної психологічної атмосфери в класі; спеціальної організації навчального простору. Перераховані умови визначають освітній простір особистості учнів, спрямований на формування креативності.

⁷² Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії: 7–8 класи. Харків : Вид. група “Основа”. 2006. 160 с.

⁷³ Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках історії України: 7–8 класи. Харків : Вид. група “Основа”. 2007. 128 с.

⁷⁴ Венцева Н.О. Дискусія як засіб мотивації навчальної діяльності учнів 7–8 класів на уроках історії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання історії. Київ, 2007. 19 с.

Впровадження інтерактивних методів навчання сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів до вивчення історії та правознавства. Воно дозволяє вчителю враховувати особливості розвитку творчих здібностей учнів. Інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів, підвищують якість засвоєння загальноосвітніх знань, забезпечують практичну й творчу підготовку⁷⁵.

Отже, інтерактивні технології у навчанні історії посідають особливе місце серед сучасних педагогічних підходів, оскільки забезпечують активну участь учнів у процесі пізнання, сприяють розвитку їхнього критичного мислення та формуванню історичної свідомості. Вони базуються на принципі взаємодії всіх учасників освітнього процесу, де учень виступає не пасивним споживачем інформації, а активним суб'єктом навчальної діяльності. Застосування таких технологій — як-от рольові та ділові ігри, методи проєктів, історичні дебати, моделювання ситуацій, робота в малих групах — дозволяє створити навчальне середовище, у якому знання засвоюються через практичну діяльність, обговорення та співпрацю.

Використання інтерактивних методів у викладанні історії забезпечує не лише ефективніше засвоєння навчального матеріалу, але й формує у здобувачів освіти соціальні та комунікативні компетентності, необхідні для активної громадянської позиції. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення, уміння аргументовано відстоювати власну точку зору, порівнювати історичні події, робити висновки та узагальнення. Інтерактивні технології перетворюють урок історії на простір діалогу, партнерства й творчості, що відповідає сучасним вимогам компетентнісного підходу в освіті та забезпечує формування цілісного світогляду учнів.

⁷⁵ Пашко О. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*. Випуск №1 (22), 2014. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257

2.3. Переваги та недоліки використання інтерактивних технологій для вивчення історії

Інтерактивні технології навчання сьогодні посідають провідне місце у процесі модернізації історичної освіти, оскільки сприяють активному залученню учнів до пізнавальної діяльності, підвищують мотивацію до вивчення історичних подій та формують уміння критично мислити. Вони передбачають створення умов для співпраці, обміну думками, моделювання історичних ситуацій та вирішення навчальних завдань у процесі діалогу. Використання таких методів — як рольові ігри, дискусії, робота в групах, аналіз історичних джерел — дозволяє зробити процес навчання більш динамічним, емоційно насиченим і спрямованим на розвиток особистості учня.

Водночас, попри численні переваги, інтерактивні технології мають і певні обмеження, пов'язані з організаційними, методичними та психологічними аспектами навчального процесу. Їх ефективність залежить від рівня підготовленості вчителя, матеріально-технічного забезпечення, а також від особливостей учнівського колективу. Тому важливим завданням сучасної педагогіки є не лише виявлення переваг, а й аналіз потенційних недоліків використання інтерактивних технологій у навчанні історії з метою забезпечення оптимального поєднання традиційних і новітніх підходів у навчальному процесі.

Переваги інтерактивних методів навчання:

1. *Висока мотивація.* Інтерактивні методи навчання викликають у студентів справжню цікавість, перетворюючи уроки на справжні пригоди. Коли учні навчаються у дискусіях, виступають у ролях, готують проєкти, вони відчують себе не просто шукачем інформації, а учасниками події. Використання гейміфікації і віртуальної реальності зробило навчання подібним до гри, що збільшує захоплення студентів. Міркування та внесок кожного учня впливає на загальний результат, що робить його відповідальнішим за успіх.

2. *Покращення результатів.* Студенти відчують, як навчальний матеріал засвоюється краще, коли вони не просто слухають лекції, а й використовують знання на практиці. Інтерактивні методи навчання розвивають здатність

аналізувати, критично мислити та розуміти складні моменти. Робота з кейсами чи проєктами показує, як теорія використовується в житті. Учні навчаються самостійно шукати інформацію, аналізувати її та робити висновки — це допомагає їм розвивати власні навички навчання.

3. *Розвиток соціальних навичок.* Робота в групах, дискусії, ролі відповідають за здатність спілкуватися, вислуховувати, висловлювати свою думку. Учні вчаться співпрацювати, узгоджувати різні точки зору, розв'язувати конфлікти — навички, які впливають на кар'єру та життя. Інтерактивні методи відкривають їм можливість працювати з людьми різних поглядів. Використання онлайн-дискусій та вебінарів дозволяє відчувати близькість з іншими людьми, що підвищує міжкультурну компетентність.

4. *Підвищення самооцінки.* Коли учні активно навчаються у навчальному процесі, вони відчують себе компетентнішими та впевненішими. Успіх у виконанні запланованих завдань та вирішенні проблем підвищує самоповагу та прагнення до навчання. Інтерактивні методи допомагають визначити сильні та слабкі сторони, що розвиває вміння зрозуміти себе. Викладач є не просто інструктором, а підтримуючою людиною, яка створює позитивну енергію.

5. *Створення позитивної атмосфери.* Використання інтерактивних методів створює неймовірно сприятливу атмосферу в класі. Учні відчують, що можуть висловлювати свої думки, і їх слухають, сприймають. Викладач є не просто суровим керівником, а вчитель, який підтримує. Інтерактивні методи сприяють виникненню відчуття спільності, допомагають працювати разом, що робить навчання приємнішим і ефективнішим. Використання ігор і ще одного відчуття доброго настрою дозволяє зняти напруженість і зробити навчання цікавим⁷⁶

6. *Зростання зацікавленості учнів.* Інтерактивні методи навчання допомагають учням більш уважно ставитися до уроку. Вони не просто слухають лекції, а беруть участь у дискусіях, групах, обговореннях та інших формах

⁷⁶ Лях І., Савенков О., Чобаль В., Гладкий І. Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. *Актуальні проблеми економіки. Менеджмент*, №4 (286), 2025. С. 16-17.

спілкування. Це підвищує їхню зацікавленість, інтерес до навчання та мотивацію навчатися.

7. *Ліпше засвоєння матеріалу.* Коли учні активно беруть участь у навчальному процесі, вони краще запам'ятають і зрозуміють навчальні матеріали. Використання інтерактивних методів дає можливість застосовувати нові знання на практиці, що допомагає глибше зрозуміти і закріпити нову інформацію. Наприклад, рольові ігри, симуляції та практичні завдання допомагають учням подивитися, як використовувати складні теорії у реальних ситуаціях.

8. *Розвиток навичок критичного мислення.* Інтерактивні методи навчання підтримують розвиток здатності аналізувати, приймати рішення, аргументувати думки та шукати вирішення проблем. Групові дискусії, дебати, проєктна робота та інші форми співпраці підганяють учнів до розвитку цих важливих навичок, які потрібні для успіху у сучасному світі.

9. *Розвиток навичок спілкування.* Інтерактивні методи навчання допомагають учням вчитися ефективно спілкуватися з іншими. Вони навчаються висловлювати свої думки, слухати інших, пояснювати свої ідеї. Групові завдання, презентації, рольові ігри інші форми взаємодії умовлені для підвищення навичок спілкування, які є важливими у роботі в групі і взаємодії з людьми.

10. *Використання технологій для покращення навчання.* Інтерактивні методи навчання часто використовують сучасні технології, щоб зробити процес навчання цікавішим і ефективнішим. Відео-уроки, інтерактивні додатки, онлайн-платформи, мультимедійні засоби допомагають зробити навчання більш доступним. Це дозволяє учням вчитися у будь-який час і місці, використовуючи різноманітні ресурси для самостійного навчання.⁷⁷

11. *Стимулювання творчості.* Інтерактивні методи на уроках історії допомагають учням розвивати творче мислення. Розв'язування історичних

⁷⁷ Інтерактивні методи навчання: переваги та недоліки. URL: <https://amadeya.com/post/-interaktivni-metodi-navchannya-perevagi-ta-nedoliki>

ситуацій, гри, дебати та проектні завдання дають можливість учням створювати власні припущення, висувати аргументовані думки та розвивати творчі здібності.

12. Сприяння співпраці та комунікації. Інтерактивні методи навчання сприяють взаємодії між учнями. Групова робота, дебати та проектні завдання потребують обміну ідеями та співпраці, що допомагає розвивати комунікаційні навички⁷⁸.

Недоліки інтерактивних методів навчання:

1. Викладач повинен мати глибокі знання про предмет і знати різні методи викладання. Він має вміти проводити дискусії, керувати групами, збудити інтерес студентів та створити доброзичливу атмосферу. Для цього потрібно постійно навчатися, брати участь у тренінгах і семінарах. Не всі викладачі мають час і ресурси для цього. Також важливо бути готовим до непередбачуваних ситуацій під час заняття.

2. Для інтерактивного навчання потрібні різні матеріали — картки, відео, комп'ютери та інше. Це може збільшити витрати і зробити підготовку складнішою. Не всі навчальні заклади можуть забезпечити такі ресурси. Важливо правильно використовувати ці матеріали, щоб вони допомогли досягти навчальних цілей.

3. Оцінювати результати навчання за інтерактивним методами складніше. Важко визначити внесок кожного студента в групову роботу або дискусію. Нам потрібно розробити чіткі критерії оцінки, щоб врахувати не лише знання, а й навички студентів. Це вимагає більше часу. Важливо також зробити оцінку об'єктивною.

4. На підготовку й проведення інтерактивних уроків витрачається більше часу, ніж на традиційні лекції. Викладач повинен добре планувати заняття, підготувати ресурси і врахувати можливі проблеми. Дискусії та групи можуть витратити більше часу, ніж сподівались. Належно використовувати час на занятті — це головна мета.⁷⁹

⁷⁸ Пометун А. В., Пирожено О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. С. 42.

⁷⁹ Лях І., Савенков О., Чобаль В., Гладкий І. Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. *Актуальні проблеми економіки. Менеджмент*, №4 (286), 2025. С. 17-18.

5. *Використання сучасної техніки в навчанні може зустрітися з технічними неполадками.* Несправність пристроїв, проблеми з інтернетом або програми, що не працюють, можуть заважати навчанню. З цього потрібно уважно працювати, іноді потрібна допомога технічної підтримки.

6. *Інтерактивні методи можуть призводити до нерівної участі учнів.* Певні учні можуть бути активнішими, а інші — неактивними. Це впливає на ефективність навчання⁸⁰.

7. *Ризик втрати уваги.* Учні можуть захопитися такими активними методами, як рольові ігри або мозкові штурми, і розчинитися. Іноді вони уважно не слухають навчальний матеріал. Тому слід правильно поєднувати такі методи з моментами, коли учні зосереджуються на розумінні історичних фактів.

8. *Відмовлятися від старих методів.* Коли використовують інтерактивні засоби, може виникнути тенденція зовсім відкидати традиційні форми навчання, наприклад, лекції. Але це не добре. Слід шукати баланс між активними і пасивними методами, щоб навчання було повноцінним⁸¹.

Незважаючи на ці труднощі, інтерактивні методи навчання можуть значно покращити якість уроків історії. Вони створюють цікавий та улюблений процес вивчення історії для учнів. Ці проблеми можна подолати через правильну підготовку вчителя та практику. Такий підхід дозволить отримувати кращі результати.

Попри ці труднощі, переваги інтерактивних методів перевищують їх недоліки. Вони сприяють активному розвитку учнів, розвивають інтерес до навчання, вдосконалюють навички критичного мислення. Вчителі, враховуючи особливості учнів, можуть ефективно впроваджувати інтерактивні методи, щоб діти вивчали історію з цікавістю та захопленням⁸².

Інтерактивна форма навчання може допомогти учням краще засвоювати історичну інформацію. Один з головних плюсів такого підходу — активна участь

⁸⁰ Інтерактивні методи навчання: переваги та недоліки. URL: <https://amadeya.com/post/-interaktivni-metodi-navchannya-perevagi-ta-nedoliki>

⁸¹ Панченко В. С. Сучасні підходи до використання інтерактивних методів на уроках історії. Педагогічний альманах. 2019. № 30. С. 132.

⁸² Пометун А. В., Пироженко О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. С. 51.

учнів у заняттях. Вони не просто дістають інформацію, а виконують завдання, обговорюють тему, працюють у групах. Такий метод уможливорює засвоєння матеріалу, оскільки діти взаємодіють з ним через різні сенсорні шляхи: зір, слух, рух. Це допомагає ефективніше, глибше сприйняти і відтворити знання⁸³.

Формування життєвих навичок — важливий компонент інтерактивного навчання. Учні не лише вивчають історію, а й розвивають навички, які дуже корисні у повсякденному житті. Це вміння аналізувати, розв'язувати задачі, працювати в команді, комунікувати, бути самостійними та відповідальними. Такі методи, як проєктна діяльність або кейс-метод, дають можливість студентам використовувати ці навички на практиці.

Онлайн-платформи (Prometheus⁸⁴, EdEra⁸⁵, Coursera⁸⁶, EdX⁸⁷ та Khan Academy⁸⁸) та інструменти для спільної роботи дозволяють студентам комунікувати та працювати разом, незалежно від того, де вони перебувають і коли. Віртуальні лабораторії та симуляції дозволяють проводити експерименти та дослідження у безпечному та контрольованому середовищі. Гейміфікація, або ігрові технології, робить навчання цікавішим і більш мотивуючим.

Оцінювання під час інтерактивного навчання має враховувати не тільки правильність знань, а й розвиток навичок та компетентностей.

Використання портфоліо, проєктів, презентацій та інших форм оцінювання, які вимагають активної участі студентів, дає більш чітку картину їхніх досягнень. Важливо забезпечити об'єктивність та прозорість оцінювання, щоб студенти зрозуміли, як їхні результати впливають на загальну оцінку.

Впровадження інтерактивних методів навчання потребує системного підходу та підготовки викладачів. Варто починати з простих форм інтерактивного навчання, а потім переходити до більш складних. Підвищення кваліфікації викладачів у питаннях використання інтерактивних методів та

⁸³ Методичні вказівки до вивчення модуля «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»: наук. метод. розробка. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24733> /Meto dychni%20Vkazivky%20Kursu20Innovatsiini%20Ta%20Interaktyvni%20Tekhnolohii%20Navc%20hannia.pdf?sequence=1

⁸⁴ Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/>

⁸⁵ EdEra. URL: <https://ed-era.com/>

⁸⁶ Coursera. URL: <https://www.coursera.org/>

⁸⁷ EdX. URL: <https://www.edx.org/>

⁸⁸ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/>

технологій є важливим елементом успіху. Також потрібно забезпечити навчальні заклади необхідними технічними засобами та створити навчальні матеріали, які сприяють активній взаємодії студентів⁸⁹.

Отже, інтерактивні технології навчання відіграють важливу роль у процесі модернізації історичної освіти, оскільки сприяють підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу та формуванню в учнів ключових компетентностей. Вони забезпечують перехід від традиційної моделі викладання, орієнтованої на передачу знань, до моделі активної взаємодії, де учень виступає не пасивним споживачем інформації, а активним учасником навчального процесу. Завдяки цьому зростає мотивація до вивчення історії, розвивається критичне мислення, уміння аналізувати історичні події, порівнювати факти та робити самостійні висновки.

Переваги інтерактивних технологій полягають у їх здатності створювати сприятливі умови для розвитку особистісно орієнтованого навчання. Такі методи, як дискусії, рольові ігри, проєктна діяльність, аналіз історичних джерел чи використання цифрових платформ, забезпечують міжпредметну інтеграцію та підвищують пізнавальну активність учнів. Вони дозволяють не лише засвоювати історичні знання, а й формувати важливі соціальні навички — комунікативність, співпрацю, толерантність та вміння відстоювати власну позицію. Таким чином, інтерактивні методи сприяють формуванню цілісної картини історичного процесу, що є необхідною умовою розвитку історичного мислення.

Водночас ефективність упровадження інтерактивних технологій значною мірою залежить від рівня підготовленості викладача, методичного забезпечення та технічних можливостей освітнього закладу. Недостатня компетентність педагогів у сфері використання цифрових інструментів, обмеженість матеріально-технічної бази або відсутність чітких критеріїв оцінювання можуть знизити результативність інтерактивного навчання. Тому особливої уваги

⁸⁹ Лях І., Савенков О., Чобаль В., Гладкий І. Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. *Актуальні проблеми економіки*. Менеджмент, №4 (286), 2025. С.18-19.

потребує підготовка вчителів, спрямована на оволодіння сучасними технологічними засобами та методами організації інтерактивного середовища.

Загалом, інтерактивні технології у викладанні історії становлять потужний засіб підвищення якості освіти, який дозволяє поєднати традиційні педагогічні підходи з новітніми інформаційними можливостями. Їхнє раціональне використання сприяє не лише глибшому засвоєнню навчального матеріалу, але й формуванню в учнів аналітичних, творчих та соціальних навичок, необхідних для успішної самореалізації в умовах сучасного суспільства.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

3.1. Педагогічні виклики та опір традиційних методів навчання

Сучасна освіта проходить складний період змін, що виникає через розвиток цифрових технологій, зміни в уявленнях суспільства та зростання вимог до навичок, які повинні мати випускники. На цьому фоні з'являються нові виклики для педагогів, які потребують перегляду звичайних методів навчання. Проте заміна старих способів часто таємно стикається з опором, викликаним традиційними поглядами багатьох вчителів і студентів. Традиційна модель, в якій вчитель просто передавав знання, поступово змінюється на нові підходи, які враховують особистість учня, його компетентності та практичні навички. Однак впровадження нових ідей викликає багато труднощів: викладачі часто не готові до змін, не вистачає середовища та засобів, а також виникає страх втратити вплив у класі.

Васько А. та Реслер М. у своїй статті виділяють наступні виклики, які стоять перед традиційними методами навчання історії у закладах освіти:

Фінансові обмеження — це одна з основних перешкод. Нові технології вимагають додаткових витрат — на покупку обладнання, програм, навчання персоналу. Для багатьох освітніх закладів це важко здійснити з точки зору коштів.

Не вистачає кваліфікованого персоналу — багато вчителів та адміністратори не знають нових технологій та методів. Іноді неповна підготовка є основною перешкодою для трансформації. Опір до змін дуже поширений. Вчителі, студенти у освіті можуть не хотіти змінювати звички, бо бояться відхилитися від традицій.

Технічні проблеми — завжди можуть виникнути. Збої у налаштуванні або програмних засобів впливають на навчальні процеси. Питання безпеки даних

стають актуальними. Захист особистих інформаційних матеріалів студентів важливий, інноваційні технології можуть знизити цю безпеку.

Неоднаковий доступ до технологій — в один день якісь учні можуть навчатися з комп'ютером, а інші — ні, що створює нерівність. Необхідність оновлення інфраструктури. Упровадження інновацій вимагає більшого обладнання, відновлення мережі та універсальних засобів зв'язку.

Вибір технологій — складний процес. Вибрати найкращі інструменти не завжди легко, оскільки кожен заклад освіти має свої особливості. Потреба в навчанні персоналу. Вчителі та адміністратори повинні навчитися використовувати нові засоби, інтегрувати їх у навчання. Це вимагає додаткових зусиль та часу.

Постійна підтримка — після впровадження важливо зберігати стабільність і ефективність технологій у навчальному процесі⁹⁰.

Янюк В. та Дацюк А. у своєму науковому доробку стверджують, що як інноваційні технології так і цифрова трансформація освіти попри всі переваги супроводжується низкою викликів, таких як:

- низька якість інтернет-з'єднання в деяких регіонах;
- недостатня кількість цифрових пристроїв у школах;
- проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних⁹¹.

Попри багато викликів, цифровізація створює важливі можливості для розвитку освіти. Наприклад, індивідуалізація навчання – освітні платформи, які можуть адаптувати навчання під потреби кожного студента, дозволяючи навчатися у різних темпах; підвищення доступності освіти – можливість навчатися в будь-якому місті або країні; впровадження інноваційних методик – використання штучного інтелекту, віртуальної реальності та інших технологій у

⁹⁰ Васько А., Реслер М. Виклики та перешкоди запровадження інноваційних технологій у закладах освіти. *Наука майбутнього*, №2 (12), 2023. С. 136 – 138.

⁹¹ Янюк В., Дацюк А. Цифрова трансформація та лідерство в освіті: виклики і можливості. Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: збірник матеріалів учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної онлайн-конференції. Київ: НУБІП України, 2025. С. 295.

навчальний процес; оптимізація адміністративних процесів – автоматизація документів та управління навчальними закладами⁹².

Наукові дослідження і інновації в освіті мають стати основною метою розвитку, оскільки вони допоможуть покращити методики викладання та інтегрувати нові технології. Крім того, особливу важливість набуде підготовка педагогів. Вони повинні володіти цифровими навичками та здатністю адаптувати свої методи викладання до швидких змін у освіті⁹³.

Яригіна Н. зазначає, що викладачі чітко стикаються з кількома викликами при реалізації освітньої траєкторії⁹⁴:

Перша проблема – технологічні виклики, які виникають у системі вищої освіти. Упровадження ідей індивідуалізації навчання часто вимагає значних витрат на програмне забезпечення та технічну інфраструктуру закладів вищої освіти⁹⁵. Це пов'язано з такими аспектами:

- висока вартість необхідного обладнання, як комп'ютери, планшети, екранні дошки та програмне забезпечення. Упровадження індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти потребує наявності спеціалізованих освітніх платформ, які забезпечують адаптивне навчання. Такі системи можуть бути дуже дорогими;

- потреба в оновленні інфраструктури закладів вищої освіти, багато з яких не мають достатньої технічної бази, що ускладнює упровадження нових технологій. Для цього потрібно інвестиції у швидкий та стабільний Інтернет, сервери та системи зберігання даних;

- складність та тривалість упровадження нових технологій, оскільки це вимагає часу та зусиль для навчання персоналу та забезпечення працездатності

⁹² Кучай О., Дем'янюк А. Сучасні технології дистанційного навчання. *Гуманітарні студії : історія та педагогіка*. №2. 2021. С. 77-85.

⁹³ Rakhmanina A., Pinchuk I., Vyshnyk O., Tryfonova O., Koycheva T., Sydorko V., Iliencko O. The usage of robotics as an element of STEM education in the educational process. *International Journal of Computer Science & Network Security*. №22 (5). 2022. P. 645-651. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5>

⁹⁴ Яригіна Н. Труднощі в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 червня 2024 р.) *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи*. Харків, 2024. С. 228 – 232.

⁹⁵ Bingham A. J. Drowning digitally? How disequilibrium shapes practice in a blended learning charter school. *Teachers College Record*. № 118(1). 2016. P. 25.

систем. Комбінувати нові технології з існуючими системами може бути досить складно і потребувати значних зусиль.

Отже, реалізація індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти потребує великих витрат на технічну інфраструктуру і програмне забезпечення. Однак за допомогою стратегічного планування, залучення зовнішніх ресурсів, створення партнерств, оптимізації витрат та орієнтації на професійне зростання педагогів можна ефективно подолати ці виклики і забезпечити індивідуалізацію навчання.

Ще одна проблема — це недостатня підготовка педагогів. Більшості викладачів не вистачає навичок, щоб ефективно впроваджувати індивідуальні освітні шляхи для студентів вищої освіти та правильно супроводжувати їх під час навчання. Це пов'язано з такими аспектами:⁹⁶

— відсутність спеціальної підготовки педагогів. Не всі викладачі добре володіють сучасними освітніми технологіями та методами, які потрібні для індивідуалізації навчання;

— відсутність курсів для підвищення кваліфікації, спрямованих саме на вивчення способів реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та впровадження індивідуального підходу до навчання;

— неготовність викладачів до змін і впровадження нових ідей в системі вищої освіти. Деякі педагоги можуть протиставлятися змінам, оскільки вони вимагають відхід від звичайних методів навчання та створення обставин, які можуть викликати у них страх перед новими технологіями;

— високе навантаження на педагогів. Викладачі часто мають велике завантаження (від аудиторних занять до другої половини дня), що обмежує їх вільний час для вивчення нових методів та впровадження їх в освітній процес.

Щоб вирішити ці проблеми, потрібно розробляти програми професійного розвитку, упроваджувати практику наставництва та коучингу, поступово змінювати систему вищої освіти, створювати сприятливе освітнє середовище та

⁹⁶ Bingham A. J., Dimandja O. O. Staying on track: Examining teachers' experiences in a personalized learning model. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research*. № 11(3). 2017. P. 179.

забезпечувати викладачів ресурсами, які допоможуть подолати ці труднощі та реалізувати ідеї індивідуалізації навчання.

Іншою поширеною проблемою є адаптація та зміна існуючих навчальних програм, щоб вони могли більш ефективно забезпечувати індивідуалізацію навчання⁹⁷. Традиційні програми часто не відповідають цим вимогам, тому що:

— перевага надається стандартизованим та традиційним підходам. Традиційні навчальні програми створюються на основі універсальних принципів, зневажаючи індивідуальні здібності та особливості кожного студента. Це призводить до невеликої гнучкості у процесі навчання, особливо щодо темпу, змісту матеріалу та методів навчання, що ускладнює реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії;

— недостатня гнучкість організації освітнього процесу. Традиційні програми вимагають фіксованого графіку занять, що не враховує особливості окремих студентів. Також вони часто не розглядають можливості інтеграції різних навчальних технологій та методів.

Отже, звичайні навчальні програми не завжди відповідають потребам особистого навчання. Але при створенні гнучких програм, використанні особистих шляхів навчання, впровадженні сучасних освітніх технологій та підвищенні кваліфікації викладачів можна подолати ці проблеми і здійснити ефективне застосування індивідуалізації в вищій освіті.

Оцінювання навчальних результатів студентів та відстеження їхніх досягнень — це ще один виклик під час впровадження особистого навчання, оскільки звичайні способи оцінювання не дозволяють повністю виявити й оцінити прогрес всіх студентів. Це пов'язано з такими аспектами:

— фокус на стандартизовані тестування та підготовці до них, що призводить до того, що студенти не розуміють навчальний матеріал глибоко та повністю, не розвивають аналітичні здібності, але майже не звертають уваги на

⁹⁷ Walkington C., Bernacki M. L. Personalization of instruction: Design dimensions and implications for cognition. The Journal of Experimental Education. № 86(1). 2018. P. 50-68.

розвиток індивідуальності, креативності, навичок співпраці та взаємодії з іншими учасниками навчального процесу;

— оцінювання в основному зосереджене на кінцевому результаті, а не на процесі навчання. Звичайні форми оцінювання демотивують студентів, які потребують більше часу для вивчення матеріалу або мають особливі освітні потужності;

— недостатня гнучкість самого процесу оцінювання, оскільки звичайні методи не враховують різні ритми та стилі навчання, не дозволяють проводити формувальне оцінювання, яке сприяє якісному аналізу навчальних досягнень та підтримці постійного розвитку особистості.

Традиційні методи оцінювання не підходять для особистого навчання. Проте при впровадженні формувального оцінювання на основі компетентностей, використанні альтернативних методів оцінювання, інтеграції технологій та навчання викладачів можна подолати ці проблеми та успішно впровадити особисте навчання в освітній процес.

Ще одна проблема — забезпечення того, щоб всі студенти отримували однакову увагу та підтримку в навчальному процесі. Індивідуалізація навчання може призвести до нерівності, коли деякі студенти отримують більше уваги від викладачів⁹⁸. Ця проблема виникає через такі фактори:

— доступ до технологій. Індивідуальне навчання часто потребує використання сучасних засобів, таких як комп'ютери, планшети або стабільний інтернет. Студенти з бідних сімей можуть не мати доступу до таких засобів, що впливає на їх навчальні можливості;

— різний рівень підготовки викладачів. Викладачі в різних навчальних закладах мають різні навички впровадження індивідуалізованого навчання. Якщо викладачі недостатньо підготовлені, це може зменшити ефективність індивідуалізації;

⁹⁸ Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. № 55(1). 2018. P. 69.

— відмінності в ресурсах. Навчальні заклади з різним рівнем фінансування мають різний доступ до навчальних матеріалів, програмного забезпечення та можливостей для розвитку викладачів. Це призводить до відмінностей у якості освіти.

Індивідуалізація навчання має багато проблем. Їх можна вирішити за допомогою комплексного підходу: зокрема застосування технологій, підготовки викладачів, адаптації навчальних програм та систем оцінювання до потреб студентів, забезпечення справедливості та інклюзивності. Також важливо вивчати особливості індивідуалізації навчання, обмінюватися досвідом індивідуалізації в різних країнах, щоб розробляти ефективні методи навчання⁹⁹.

Отже, сучасна освіта перебуває на етапі глибокої трансформації, однак її оновлення супроводжується численними викликами — від фінансових та технологічних до психологічних і методичних. Традиційні підходи, обмеженість інфраструктури, недостатня цифрова підготовка педагогів, нерівність доступу до технологій та застарілі методи оцінювання значно ускладнюють впровадження індивідуалізованого, компетентнісного й технологічно насиченого навчання. Водночас дослідження показують, що інновації відкривають потужний потенціал для персоналізації освітнього процесу, підвищення доступності та якості освіти, залучення сучасних інструментів та методів.

Подолання виявлених проблем потребує комплексного підходу: модернізації інфраструктури, підвищення кваліфікації викладачів, оновлення навчальних програм, удосконалення систем оцінювання, а також забезпечення рівного доступу для всіх здобувачів освіти. Тільки поєднання інновацій із продуманою підтримкою педагогів та орієнтацією на інклюзивність дозволить успішно реалізувати індивідуальні освітні траєкторії й забезпечити якісну освіту в умовах цифрової епохи.

⁹⁹ Яригіна Н. Труднощі в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 червня 2024 р.) Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи. Харків, 2024. С. 228 – 232.

3.2. Проблеми доступу до технологій в навчальних закладах в Україні

У сучасному світі технології стали невід’ємною складовою освітнього процесу. Вони забезпечують ефективне навчання, розвиток критичного мислення та підготовку студентів до вимог цифрової економіки. Проте рівень доступу до інформаційно-комунікаційних технологій у навчальних закладах України залишається нерівномірним. Це зумовлено соціально-економічними відмінностями між регіонами, різним фінансуванням освітніх установ та неоднаковим рівнем технічної оснащеності.

Використання різних освітніх електронних платформ та інструментів дозволило вчителям і учням краще налаштовувати процес передачі та отримання інформації, проводити тестування, організовувати групову роботу тощо. Такі технології вдало вписані в навчальні предмети і в значній мірі розширили їх можливості, поєднавшись з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Перші проблеми з доступом до технологій виникли у 2018–2019 роках, коли Міністерство науки і освіти України розпочало впровадження у навчальних закладах технологій електронного навчання. Ці заходи в майбутньому допомогли більш ефективно організувати дистанційне навчання у березні–червні 2020 року. На практиці виявилось, що кожна школа підходила до організації віддаленого навчання по-різному: хтось більш відповідально, хтось навпаки. Це залежало від того, наскільки швидко і гнучко вчителі могли переставити свою роботу. У умовах швидкого переходу на дистанційну форму навчання не всі вчительські колективи змогли обрати одну форму організації віртуального спілкування з учнями, тому кожен вчитель вибрав собі зручний формат проведення онлайн-уроків: Skype, Zoom, Google Meet, Telegram, Viber. Такий широкий вибір електронних ресурсів не сприяв прозорості та якості їх використання. Наприклад, деякі вчителі створювали «віртуальні класи», до яких підписували учнів, але учні зазначали, що подібні класні кімнати викликали дезорієнтацію. Краще було б обирати єдиний віртуальний простір для всіх учнів, організовувати класи і підписувати на них учнів. Така послідовність відповідає

б звичному формату навчання, що дозволило б скоротити час на організацію подібної форми освіти.

Ще однією загальною проблемою організації дистанційного навчання стала недостатня обізнаність вчителів у сфері ІКТ, зокрема їх вміння не тільки створювати власні цифрові ресурси, а й використовувати готові засоби, які доступні безкоштовно.

Після впровадження цифрових технологій у навчання більшості вчителів це принесло певні труднощі:

- неможливість правильно визначити, який учень виконав конкретне завдання, оскільки вчитель не може бути впевненим у тому, що учень самостійно виконав роботу;
- під час перевірки знань учнів більшість робіт проводилася у форматі тестів або відповідей на запитання, в результаті що можлива неповна оцінка учнів;
- на деяких навчальних предметах, наприклад фізика, біологія, хімія, потрібно виконання практичних робіт з використанням спеціального обладнання, що неможливо в умовах дистанційного навчання¹⁰⁰.

Як зауважує міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет, цифрова трансформація освіти та науки є однією з головних задач Міністерства на 2021 рік. Таку ж думку висловлюють і інші науковці, наприклад В. Биков, О. Спірін і О. Пінчук у статті «Сучасні завдання цифрової трансформації освіти». Вони підкреслюють, що проблеми впровадження цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій в українську освіту потребують швидкого вирішення¹⁰¹. Про це також говориться в Національній доповіді «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні».

При сучасних глобалізаційних процесах виникає важлива задача – створити в українській освіті єдиний інформаційний простір. Його мають контролювати та при необхідності виправляти як науковці з різних галузей, так і

¹⁰⁰ Проблеми дистанційного навчання учнів: шляхи їх вирішення. URL: <https://naurok.com.ua/problemi-distanciynogo-navchannya-uchniv-shlyahi-h-virishennya-318487.html>

¹⁰¹ Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Випуск 1, 2020. С. 27 – 36.

спеціалісти, які працюють з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій. Не менш важливо, щоб інфраструктура інформаційних та телекомунікаційних мереж поширювалася рівномірно: на локальному, регіональному та відповідно до всієї України. Так, у містах і селах має бути однакова якість доступу до глобальної мережі «інтернет». В Україні для цього є предметні умови, наприклад доступ до широкосмугового інтернету є недорогим. Однак дешевий доступ до інтернету не відповідає за якісне й рівномірне поширення його по всій Україні. Сьогодні це велика проблема, особливо в сільських місцях і гірських районах, наприклад в Закарпатській, Івано-Франківській та Львівській областях. Складно поширювати інтернет і в віддалених місцевостях Рівненської, Житомирської та Київської областей, особливо в північній їхній частині.

До проблем належить також відсутність конкурентності у наданні послуг щодо розповсюдження інтернету. Україна посідає на цьому показнику 80-те місце серед 139 країн світу. Негативною може впливати і політична ситуація, а також регуляторна політика. Україна в цій області на 113-тому місці.

Важливою проблемою нерівномірного поширення інтернету є низький рівень освіченості населення України у використанні інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у повсякденному житті. Також це відбивається у наявності застарілих підходів в навчанні, а також у низькій мотивації освітніх суб'єктів використовувати інноваційні інформаційно-комунікаційні технології.

Ситуація ускладнюється тривалою відсутністю комплексної національної політики щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, відсутністю досконалої нормативно-правової бази, яка має забезпечувати розвиток інформаційного та цифрового суспільства.

Цифрове суспільство — це суспільство, що ефективно використовує цифрові технології для власних потреб: навчання, робота, відпочинок, самореалізація, а також досягання спільних економічних, громадянських та суспільних цілей.

Така ідея висловлена в доповіді науковців Українського інституту майбутнього «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою».

Питання цифрової трансформації освіти тепер отримує особливу увагу, особливо під час поширення коронавірусу та в умовах війни з РФ. Процес інтеграції освіти України в Європейський освітній простір дбає про диджиталізацію, що вважається загальною тенденцією сучасної освіти.

Особливості цифрової трансформації вивчають багато науковців, як за кордоном, так і в Україні. Особливу увагу з метою дослідження цієї проблеми приділяють В. Биков, С. Карплюк, С. Литвинова, О. Мельник, О. Соснін, П. Самуельсон, О. Співаковський, О. Спирін та іншим. За результатами їхніх досліджень можна зробити висновок, що впровадження сучасних цифрових технологій, їх унормоване використання та розвиток суттєво впливають на характер наукових досліджень та загальну освіту.

З метою поліпшення якості освіти в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р (далі – Концепція НУШ), передбачено комплексну, докорінну та системну реформу змісту, управління, структури та фінансування загальної середньої освіти України з урахуванням досвіду країн світу¹⁰².

У Концепції НУШ зазначено, що досвід країн Східної Європи (Польщі, Чехії) вказує на суттєвий вплив освітніх реформ на економічний розвиток та рівень конкурентоспроможності освіти на міжнародному рівні¹⁰³.

Одним із напрямків забезпечення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти визначено створення сучасного освітнього середовища, яке зможе забезпечити необхідні умови, засоби та технології для навчання учнів, педагогів та батьків¹⁰⁴.

¹⁰² Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

¹⁰³ Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

¹⁰⁴ Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 116-117.

Отже, існує нерівномірність доступу до цифрових ресурсів, яка значною мірою спричинена соціально-економічними відмінностями між регіонами, різними обсягами фінансування освітніх закладів та неоднаковим рівнем технічного забезпечення. За даними Міжнародного союзу електрозв'язку, близько 40% українських шкіл не мають доступу до високошвидкісного волоконно-оптичного інтернету, що найбільше проявляється у сільській місцевості та важкодоступних гірських районах¹⁰⁵. Це суттєво ускладнює організацію дистанційного та змішаного навчання, а також впровадження сучасних цифрових освітніх платформ.

Проблеми доступу до ІКТ особливо актуалізувалися у період пандемії COVID-19, коли заклади освіти були змушені перейти на дистанційну форму навчання. Як показала практика, кожна школа застосовувала різні підходи до організації онлайн-взаємодії: Zoom, Skype, Google Meet, Telegram, Viber та інші сервіси, що призвело до фрагментації освітнього процесу та ускладнило комунікацію між учнями й учителями. Брак єдиного цифрового середовища ускладнював адаптацію учнів, створював інформаційне перевантаження та спричиняв дезорієнтацію¹⁰⁶.

Важливою перешкодою залишається також недостатня цифрова компетентність педагогів. За результатами досліджень, значна частина вчителів не володіє достатніми вміннями для створення та використання цифрових ресурсів, а також не завжди готова до методологічних змін, пов'язаних з онлайн та змішаним навчанням¹⁰⁷. Це ускладнює не лише проведення уроків, але й об'єктивне оцінювання результатів навчальної діяльності учнів. Зокрема, під час дистанційного навчання зростає ймовірність академічної недоброочесності,

¹⁰⁵ Ukraine - Digital Development Country Profile. February, 2022. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Publications/2022/Digital%20Development/Digital%20Development%20Country%20Profile_Ukraine_final_02.22.pdf?utm_source

¹⁰⁶ Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Випуск 1, 2020. С. 27 – 36.

¹⁰⁷ Овчарук О. Моніторинг готовності вчителів до використання цифрових засобів під час війни в Україні. *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 98, №6. 2023. С. 52 – 65.

труднощі з ідентифікацією учнів та обмеженість форм оцінювання, що переважно зводилися до тестування¹⁰⁸.

Проблемою залишається і низький рівень цифрової грамотності населення, включно з батьками учнів. Дослідження Іванюк І.¹⁰⁹ показує, що хоч більшість батьків змогли забезпечити своїх дітей необхідними пристроями та брали участь у цифровому освітньому процесі, вони відзначали нестачу технічної підтримки, перевантаженість освітніх платформ та складнощі з комунікацією з педагогами¹¹⁰.

Попри значні труднощі, наукові установи, зокрема Національна академія педагогічних наук України, активно працюють над створенням цифрових інструментів, аналітичних платформ та систем підготовки педагогів. Створення концептуальної моделі Української електронної енциклопедії освіти, розвиток цифрових платформ і аналітичних систем свідчать про поступову інституційну трансформацію.

Таким чином, розв'язання проблем доступу до цифрових технологій в освіті потребує комплексного підходу, що включає модернізацію інтернет-інфраструктури, підвищення цифрових компетентностей педагогів, розвиток єдиного інформаційно-освітнього простору та удосконалення нормативно-правової бази. Ці кроки є необхідними для подолання цифрового розриву та забезпечення якісної, сучасної та доступної освіти для всіх учасників освітнього процесу.

До вже зазначених викликів варто додати, що уряд і міжнародні партнери вживають конкретних заходів для зменшення цифрового розриву. Наприклад, ініціатива «Інтернет-субвенція», започаткована Міністерством цифрової трансформації, дозволила під'єднати до оптоволоконного доступу понад 7 700 соціальних установ у сільській місцевості (включно із школами, бібліотеками та

¹⁰⁸ Ляшенко О., Спірін О., Литвинова С., Пінчук О., Овчарук О., Сухіх А. Концептуальні засади цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, Том 102, №4. 2024. С. 1 – 25.

¹⁰⁹ Іванюк І., Паращенко Л. Використання батьками інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*, №1, 2025. С.68 – 79.

¹¹⁰ Ukraine - Digital Development Country Profile. February, 2022. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Publications/2022/Digital%20Development/Digital%20Development%20Country%20Profile_Ukraine_final_02.22.pdf?utm_source

медичними закладами)¹¹¹. Це свідчить про системний підхід до покращення інфраструктури саме в тих регіонах, де проблема найгостріша.

Крім того, через життєву важливість цифрових навичок, Кабмін запровадив платформу Diia.Education, яка є безкоштовним ресурсом для здобуття цифрової грамотності серед різних вікових груп¹¹². За результатами останніх досліджень, нині майже 96 % українців мають базові або вищі навички володіння цифровими технологіями¹¹³.

Ще один важливий фактор — це запуск єдиної цифрової освітньої платформи. У квітні 2025 року Міністерство освіти і науки України разом із PrivatBank анонсували спільний проєкт цифрової платформи дистанційного навчання, яка має слугувати єдиним середовищем для учнів, вчителів та батьків і задовольняти державні освітні стандарти¹¹⁴.

Окрім цього, останні дані показують, що з початку повномасштабної війни майже 40 % шкіл працюють у гібридному або виключно онлайн режимі через безпекові обмеження¹¹⁵. У таких умовах питання стабільного інтернету набуває ще більшої ваги — навіть за програм «Інтернет-субвенція», де охоплення високошвидкісним зв'язком є суттєвим, існують регіони, де підключення лишається недоступним або малопотужним¹¹⁶.

Важливо також зазначити, що держава не просто інвестує в мережеву інфраструктуру, але й враховує цифрову безпеку та безпеку дітей у цифровому середовищі. У 2025 році прийнято Концепцію «цифрової гігієни» для дошкільних установ, батьків та педагогів, яка передбачає виховання навичок безпечного та усвідомленого використання цифрових технологій, а також

¹¹¹Ukraine - Digital Development Country Profile. February, 2022. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Publications/2022/Digital%20Development/Digital%20Development%20Country%20Profile_Ukraine_final_02.22.pdf?utm_source

¹¹²Ukraine Accelerates e-Literacy through Public Infrastructure. URL: https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/ukraine-accelerates-e-literacy-through-public-infrastructure?utm_source

¹¹³96% of Ukrainians Now Have Digital Skills. URL: https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/96-of-ukrainians-now-have-digital-skills?utm_source

¹¹⁴The Ministry of Education and Science and PrivatBank have started joint development of a digital platform for distance learning. URL: https://mon.gov.ua/en/news/mon-i-pryvatbank-rozpochaly-spivpratsiu-zadlia-rozroblennia-tsifrovoi-platfomy-dystantsiinoho-navchannia?utm_source

¹¹⁵Ukraine common country analysis, 2023. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-12/CCA%20Ukraine%202023_final_November%202023.pdf

¹¹⁶Balytska M., Vyhovska V. Digital transformation under the pressure of circumstances. URL: https://voxukraine.org/en/digital-transformation-under-the-pressure-of-circumstances?utm_source

моніторинг цифрової компетентності через інструменти на кшталт «Цифрограми»¹¹⁷.

Крім структурних та освітніх заходів, також спостерігається зростання рівня щоденного користування Інтернетом загалом: за даними опитування KIIS за підтримки ПРООН, у 2023 році близько 80 % українців користувалися інтернетом щодня, що може позитивно впливати на залучення батьків до цифрових освітніх процесів¹¹⁸.

Нарешті, варто підкреслити, що не лише державні установи, а й громадські ініціативи працюють над подоланням розриву. Наприклад, проєкт Digital Technologies in Ukrainian Education, реалізований в регіонах, що найбільше постраждали від війни, створив мобільні цифрові класи зі «школами в коробці» — пересувними навчальними просторами із цифровим обладнанням для учнів у віддалених або небезпечних районах.

Отже, цифровізація освіти в Україні є необхідною умовою забезпечення її якості та відповідності сучасним світовим тенденціям. Водночас освітня система стикається з низкою суттєвих викликів: нерівномірним доступом до інтернет-інфраструктури, недостатньою цифровою компетентністю педагогів, фрагментованістю цифрових платформ та низьким рівнем цифрової грамотності частини населення. Пандемія COVID-19 та воєнні умови лише загострили ці проблеми, виявивши потребу в цілісному, стандартизованому та доступному цифровому середовищі для всіх учасників освітнього процесу.

Разом із тим державні інституції, наукові установи та громадські організації демонструють активні кроки у напрямі подолання цифрового розриву — від розвитку інтернет-інфраструктури до впровадження нових освітніх платформ і ініціатив цифрової грамотності. Комплексна реалізація цих заходів є необхідною для формування сучасної, ефективної та рівнодоступної системи

¹¹⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції цифрової гігієни дітей дошкільного віку» від 2 травня 2025 року №432-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/432-2025-%D1%80?utm_source

¹¹⁸ Ukrainians begin using Internet more, with 80% online every day, social survey finds. URL: https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukrainians-begin-using-internet-more-80-online-every-day-social-survey-finds?utm_source

освіти, здатної забезпечити стійкий розвиток та інтеграцію України у європейський освітній простір.

3.3. Етичні питання та ризики при використанні новітніх технологій штучного інтелекту в освіті

Останніми роками однією з найзначущих подій, яка зумовила відчутний економічний і культурний вплив, стало активне впровадження штучного інтелекту (далі – ШІ) у різноманітні сфери суспільного життя. Водночас елементи ШІ вже давно використовуються в таких напрямках, як комп'ютерні ігри (зокрема шахи), віртуальні асистенти та соціальні платформи. Технології штучного інтелекту надають автоматизованим системам можливість виконувати когнітивні функції, характерні для людини: аналіз, прийняття рішень, обробку і створення природної мови, а також навчання через опрацювання неструктурованих даних. Ці можливості істотно підвищують ефективність виробничих процесів, дозволяючи передавати рутинні завдання технічним системам і оптимізувати використання робочого часу. Впровадження ШІ у створення контенту, зображень і відео також сприяє спрощенню й інтенсифікації освітнього процесу, що позитивно позначається як на результативності навчання, так і на сприйнятті матеріалу.

Штучний інтелект (ШІ) є напрямом у галузі інформаційних технологій і прикладної математики, який займається розробленням систем та алгоритмів, здатних відтворювати аспекти людського інтелекту¹¹⁹. До основних завдань таких систем належать розпізнавання мови, навчання, аналіз даних, прийняття рішень і навіть прояви творчості. Головною метою ШІ є надання комп'ютерним системам здатності аналізувати інформацію, навчатися на основі минулого досвіду, приймати обґрунтовані рішення та виконувати завдання, які зазвичай виконує людина. Серед ключових характеристик ШІ можна виділити здатність

¹¹⁹ Baranov O. Definition of the term “artificial intelligence”. Information and law. 2023. No. 1(44). P. 32–49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537)

до розпізнавання і обробки мови (наприклад, смартфони, які реагують на голосові команди), аналіз великих обсягів даних із виявленням певних закономірностей (наприклад, онлайн-перекладачі, що враховують контекст і емоційне забарвлення тексту), самоудосконалення через алгоритми машинного навчання та моделювання процесу мислення для прогнозування результатів (наприклад, рекомендаційні системи на кшталт тих, що використовує Netflix)¹²⁰.

Основу штучного інтелекту формують складні математичні моделі, нейронні мережі та алгоритми глибинного навчання. Завдяки цьому він дозволяє створювати системи, які адаптуються до навколишніх змін та успішно вирішують навіть нетрадиційні задачі. Сьогодні ШІ є важливим інструментом для модернізації освіти та підвищення її ефективності.

Штучний інтелект відкриває нові перспективи для учнів, учителів і батьків, сприяючи підвищенню ефективності й цікавості навчального процесу¹²¹. Його впровадження у сферу освіти створює умови для трансформації традиційних підходів до навчання. Зокрема, основними напрямками застосування ШІ в освіті є освітні ігрові платформи, автоматизовані системи оцінювання з наданням зворотного зв'язку, адаптивні платформи для навчання, чат-боти як інструменти підтримки студентів, а також автоматизація рутинних завдань викладачів.

Ігровий підхід до навчання вже зарекомендував себе як ефективний метод підвищення мотивації учнів. Освітні комп'ютерні ігри з елементами ШІ активно застосовуються у вивченні іноземних мов, природничих дисциплін і навіть у створенні віртуальних навчальних середовищ. Вони дозволяють учням проводити експерименти, досліджувати історичні події або мандрувати географічними локаціями в інтерактивному цифровому форматі.

Сучасні технології на основі ШІ сприяють персоналізації навчання через аналіз результатів кожного студента. Такі системи адаптують рівень складності

¹²⁰ Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Physical and Mathematical Education*. 2023. Т. 38, № 1. С. 48–53. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>

¹²¹ Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с. ISBN 978-966-397-412-5

матеріалу до індивідуальних здібностей учня, що значно підвищує ефективність засвоєння знань. Крім того, автоматизовані платформи знижують адміністративне навантаження на викладачів завдяки функціям автоматичного оцінювання та планування занять.

Важливу роль відіграють і провідні освітні платформи, такі як Carnegie Learning або Knewton. Ці системи динамічно змінюють контент залежно від прогресу учнів у режимі реального часу. Платформи забезпечують актуальний зворотний зв'язок, що допомагає оперативно коригувати процес навчання. Адаптивне навчання базується як на простих правилах програмування, так і на складних алгоритмах машинного навчання¹²².

Чат-боти стали важливою складовою сучасної цифрової освіти. Вони сприяють доступності навчання, виконуючи роль цілодобового консультанта: відповідають на запитання студентів, пояснюють складні теми, рекомендують додаткові матеріали. Окрім цього, такі технології забезпечують організаційну підтримку, інформують і беруть участь у проведенні інтерактивних заходів, що оптимізує спілкування між студентами та освітніми закладами.

Штучний інтелект (ШІ) ефективно автоматизує рутинні завдання, зокрема перевірку тестів, створення індивідуальних завдань та облік результативності студентів. Це дозволяє викладачам більше зосереджуватися на творчих, аналітичних і наставницьких аспектах їхньої роботи¹²³.

Однією з ключових переваг ШІ є його здатність адаптуватися до потреб кожного учня. У традиційній системі освіти індивідуальні особливості, як-от рівень знань, швидкість засвоєння матеріалу або інтереси дитини, не завжди враховуються. Натомість платформи з адаптивним навчанням, що використовують штучний інтелект, аналізують відповіді учнів і підбирають завдання відповідної складності. Це створює індивідуальний навчальний шлях для кожного, сприяє кращому розумінню матеріалу й підвищує мотивацію.

¹²² Семенюк Р. Етичні питання та ризики використання ШІ в освітньому процесі. *Актуальні питання у сучасній науці*, №7 (37), 2025. С. 1135 – 1141.

¹²³ Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с. ISBN 978-966-397-412-5

Технології ШІ можуть виконувати функції віртуальних викладачів або помічників, доступних у будь-який час. За допомогою чат-ботів учні отримують пояснення складних тем, перевірку домашніх завдань із детальними коментарями щодо помилок і відповіді на численні запитання. Також доступні платформи та програми для створення текстів, розв'язання задач і пошуку інформації¹²⁴.

Окрім основних задач, штучний інтелект значною мірою допомагає дітям з особливими потребами. Системи розпізнавання голосу та конвертації тексту в мовлення (і навпаки) полегшують навчання дітей із порушеннями зору або слуху. У випадках аутизму спеціальні програми сприяють соціальній адаптації та кращій концентрації на навчанні¹²⁵.

Інтенсивний розвиток ШІ відкрив нові можливості для трансформації освіти. Персоналізоване навчання, автоматизоване оцінювання знань і розумні системи підтримки студентів вже активно стають частиною освітнього процесу. Водночас виникають і нові виклики етичного характеру, які потребують ретельного аналізу та регулювання. Однією з головних проблем є захист приватності й безпека даних. Для функціонування ШІ потрібні великі обсяги персональної інформації, що підвищує ризики витоку чи неправомірного використання даних. Відсутність ефективних механізмів захисту посилює цю загрозу.

Ще одним викликом є проблема академічної доброчесності. Інструменти ШІ, такі як ChatGPT або подібні генеративні моделі, студенти можуть використовувати для створення текстів без власного осмислення чи коректного цитування джерел. Це ускладнює об'єктивну оцінку знань і може демотивувати до самостійного навчання¹²⁶.

Окрім того, існує ризик алгоритмічної упередженості. Нерепрезентативні чи упереджені дані, використані при навчанні моделей, здатні провокувати

¹²⁴ Семенюк Р. Етичні питання та ризики використання ШІ в освітньому процесі. *Актуальні питання у сучасній науці*, №7 (37), 2025. С. 1135 – 1141.

¹²⁵ Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Physical and Mathematical Education*. 2023. Т. 38, № 1. С. 48–53. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>

¹²⁶ ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. - 318 с.

несправедливе ставлення до певних груп студентів за ознаками раси, статі чи соціального статусу.

Використання штучного інтелекту в освіті породжує низку важливих етичних та практичних питань. Одним із ключових викликів є питання об'єктивності оцінки знань. Автоматизовані системи тестування часто ігнорують креативність, нестандартне мислення та індивідуальні особливості студентів, що суперечить принципам гуманістичної освіти. Інша проблема полягає в потенційному зменшенні ролі викладача як наставника, який навчає критичному сприйняттю інформації. Надмірна автоматизація може призвести до втрати емоційного компонента навчання, який важливий для формування цінностей та розвитку критичного мислення. Учні ж, покладаючись на автоматизовані рішення, можуть втратити мотивацію працювати самостійно.

Щоб мінімізувати ризики, пов'язані із впровадженням ШІ, необхідно розробляти етичні кодекси його використання на національному рівні, запроваджувати регулярні аудити алгоритмів, посилювати прозорість і підзвітність цих систем, а також навчати педагогів принципам етичної інтеграції технологій у навчальний процес¹²⁷.

Штучний інтелект відкриває нові можливості для трансформації освіти, але її етичні аспекти потребують серйозної уваги. Питання приватності, прозорості, доброчесності та доступності мають вирішуватися комплексно. Глобальні ініціативи вже заклали основу для створення стандартів етичного використання ШІ. Наприклад, у 2021 році ЮНЕСКО схвалило рекомендацію з етики ШІ, закликавши забезпечити прозорість і справедливість алгоритмів у науці та освіті. У 2023 році були представлені міжнародні настанови щодо генеративного ШІ в освіті, які наполягають на необхідності орієнтації цифрових трансформацій на принципи інклюзії, рівності та доступності.

Технології повинні сприяти рівноправній освіті й не посилювати існуючі проблеми. На державному рівні необхідно розробити політику використання ШІ

¹²⁷ Семенюк Р. Етичні питання та ризики використання ШІ в освітньому процесі. *Актуальні питання у сучасній науці*, №7 (37), 2025. С. 1135 – 1141.

в освіті, орієнтуючись на баланс між інноваціями й етичними нормами. Зокрема, важливо:

1. Запровадити чіткі правила захисту даних студентів, включно з механізмами аудиту алгоритмів.
2. Адаптувати навчальні програми, додаючи навчальні модулі з цифрової та ІІІ-грамотності для розвитку критичного підходу до алгоритмів.
3. Підготувати викладачів і адміністраторів до роботи з ІІІ та формування культури його відповідального використання.
4. Забезпечити діалог між усіма учасниками освітнього процесу — студентами, батьками, педагогами й розробниками — щоб етичні стандарти не відставали від технологічного прогресу.

Етичне впровадження ІІІ передбачає пошук балансу між інноваціями та основними освітніми принципами. Технології можуть значно підвищити якість й доступність навчання лише за умови дотримання прозорості, справедливості та людяності. Як зазначила ЮНЕСКО, завдання сучасного суспільства — спрямувати розвиток ІІІ для служіння загальному благу та захисту прав і гідності всіх учасників освітнього процесу.

Розглянемо приклади використання у сфері освіти. У цьому контексті GDPR накладає на освітні заклади обов'язок відповідально підходити до збору й обробки даних учнів чи здобувачів освіти. Наприклад, якщо освітній заклад використовує інструменти, що працюють на основі штучного інтелекту (системи для моніторингу успішності, адаптивні платформи тощо), вони мають забезпечити відповідність цих інструментів стандартам конфіденційності. Особливо це стосується обробки персональних даних – такі дані повинні використовуватися виключно за попередньою згодою й у чітко визначених навчальних цілях з дотриманням принципу мінімізації збору інформації. Наприклад, американські школи, співпрацюючи з європейськими платформами для освіти, також керуються вимогами GDPR, оскільки цей регламент має екстериторіальну дію. У результаті навіть на багатьох освітніх вебсайтах у США

тепер з'являються банери про файли cookie та параметри конфіденційності, що свідчить про вплив жорстких стандартів GDPR.

На практиці будь-який AI-асистент у класі, який збирає персональні дані учнів або здобувачів освіти, повинен відповідати вимогам GDPR. Тому школи й інші освітні установи зобов'язані, наприклад, отримати інформовану згоду від батьків і укласти угоду про обробку даних із постачальником відповідного сервісу. Такі заходи сприяють етичному застосуванню штучного інтелекту в освіті, зберігаючи право учнів на приватність.

Щодо хронології впровадження: історія GDPR розпочалася з усвідомлення того, що Директива 95/46/EC застаріла на тлі розвитку цифрової економіки. У 2012 році Європейська Комісія представила концепцію нового регламенту про захист даних, і після тривалих переговорів 14 квітня 2016 року Європейський парламент та Рада ЄС ухвалили GDPR. Повний запуск регламенту відбувся після дворічного перехідного періоду – 25 травня 2018 року. За час дії GDPR вже встиг продемонструвати свою ефективність: було накладено значні штрафи на великі корпорації за порушення, а багато країн за межами ЄС запровадили подібні законодавчі акти, перетворивши GDPR на глобальний стандарт у питаннях захисту персональних даних. Після виходу Великої Британії з ЄС у 2020 році країна зберегла положення GDPR у форматі “UK GDPR”, забезпечивши правонаступність регуляторних норм. Таким чином, саме GDPR став основою для створення інших ініціатив у галузі етичного регулювання штучного інтелекту¹²⁸.

Окремого значення набуває питання прозорості алгоритмів. Нездатність користувачів — учнів, студентів та педагогів — зрозуміти логіку функціонування ШІ-систем спричиняє етичні дилеми, пов'язані з відповідальністю за прийняті рішення та можливістю їх оскарження. У цьому контексті рекомендації ЮНЕСКО підкреслюють необхідність забезпечення

¹²⁸Етичні аспекти використання ШІ у сфері освіти. URL: https://profosvita.online/courses/course-v1:Profosvita+CM-R042-OEP+2025/courseware/cf537a87f29c45d3ba401b3e098a2e03/bd4cddb58bc41a28afc5fa275d078a2/7?activate_block_id=block-v1%3AProfosvita%2BCM-R042-OEP%2B2025%2Btype%40vertical%2Bblock%40c4d2090ae2694129999719a0d3d525a0

«людиноорієнтованого підходу», що передбачає пріоритет людського контролю, дотримання принципів пропорційності та поваги до автономії особистості¹²⁹.

Правове регулювання також залишається недостатньо розвиненим, що створює ризики порушення конфіденційності та недотримання стандартів захисту персональних даних. У країнах, де нормативна база перебуває на етапі формування, зокрема в Україні, актуальним є розроблення етичних кодексів і внутрішніх політик закладів освіти, спрямованих на забезпечення використання ІІ та формування цифрової компетентності всіх учасників освітнього процесу. Важливою вимогою є також залучення здобувачів освіти до обговорення процедур впровадження ІІ, що забезпечує прозорість і сприяє формуванню критичного ставлення до технологій.

Таким чином, ефективна інтеграція штучного інтелекту в освіту можлива лише за умови поєднання технологічної інноваційності з чіткими етичними орієнтирами, які враховують права, свободи та інтереси всіх сторін освітнього процесу. Комплексний підхід, що охоплює технічні, правові та педагогічні аспекти, є ключовим для мінімізації ризиків та забезпечення того, щоб системи ІІ сприяли справедливому й якісному навчанню¹³⁰.

Отже, використання штучного інтелекту в освіті відкриває значні можливості для персоналізованого навчання, автоматизації рутинних процесів і підтримки учнів, включно з тими, хто має особливі потреби. Завдяки адаптивним платформам, чат-ботам і інтелектуальним аналітичним системам підвищується ефективність навчання й розширюється доступ до якісної освіти.

Водночас впровадження ІІ супроводжується важливими етичними ризиками: порушенням приватності, загрозою академічній доброчесності, алгоритмічною упередженістю та зменшенням ролі вчителя. Щоб технології служили суспільному благу, необхідно забезпечити прозорість роботи алгоритмів, дотримання стандартів на кшталт GDPR, підготовку педагогів і

¹²⁹Ethics of Artificial Intelligence. URL: https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics?utm_source

¹³⁰ UNESCO recognizes four initiatives promoting the responsible use of AI in education. URL: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-recognizes-four-initiatives-promoting-responsible-use-ai-education?utm_source

розвиток цифрової грамотності учнів. Лише відповідальний підхід гарантує, що ІІІ стане інструментом прогресу, а не джерелом нових проблем.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході наукового дослідження теми було досягнуто наступних висновків:

Історіографія проблеми використання інтерактивних технологій у навчанні історії демонструє послідовний розвиток у контексті змін освітніх парадигм. Зарубіжні й українські дослідники розглядали це питання крізь призму цифровізації освіти, зростання ролі критичного мислення та необхідності формування навичок XXI століття. Зарубіжна історіографія приділяє увагу практичним аспектам використання цифрових ресурсів, у той час як українські автори акцентують на методичному обґрунтуванні та адаптації інтерактивних підходів до національного контексту. Такий розподіл відображає відмінності в освітніх системах, ресурсах та стратегічних пріоритетах.

Аналіз джерельної бази дослідження показав її багатокомпонентність і різноплановість. До неї входять нормативно-правові акти, освітні онлайн-платформи, електронні бібліотеки, методичні посібники та практичні матеріали з досвіду використання інтерактивних технологій. Розмаїття джерел дозволяє комплексно охопити як теоретичні засади, так і практичні підходи до впровадження новітніх засобів навчання історії. Це свідчить про необхідність міждисциплінарного підходу до аналізу проблематики.

Методологічні основи кваліфікаційної роботи базуються на принципах системності, історизму, науковості, об'єктивності та комплексності. Застосовано низку наукових підходів — системний, історико-педагогічний, порівняльний — а також методів: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, класифікації, контент-аналізу. Завдяки поєднанню теоретичних і прикладних методів вдалося дослідити як загальні тенденції використання інтерактивних технологій у навчанні історії, так і специфіку їх реалізації в умовах сучасної освітньої практики.

Проаналізовано поняття та розкрито класифікацію інтерактивних технологій. Так, можна зазначити, що інтерактивні технології є важливим

компонентом сучасного освітнього процесу, який забезпечує активну взаємодію між усіма учасниками навчання — викладачем, студентами та навчальним середовищем. У науковій літературі вони розглядаються як система методів, прийомів і форм організації пізнавальної діяльності, що ґрунтується на принципах співпраці, діалогу та взаємонавчання. Незважаючи на різні трактування поняття, усі дослідники підкреслюють суб'єкт-суб'єктний характер інтерактивного навчання, спрямований на розвиток пізнавальної активності, комунікативних навичок, критичного мислення та самостійності учнів. Існуючі класифікації інтерактивних технологій (О. Пометун, Л. Пироженко, Т. Сердюк, С. Кашлев, В. Ревенко та ін.) охоплюють різні критерії — мету, форми організації навчальної діяльності, характер взаємодії, дидактичне призначення та рівень творчої участі учнів. Спільною ознакою всіх підходів є орієнтація на створення комфортного, мотивуючого освітнього середовища, у якому навчання відбувається через активну комунікацію, співробітництво та рефлексію, що сприяє формуванню компетентної, соціально активної й творчої особистості.

Розкрито види інтерактивних технологій у навчанні історії. Визначено, що інтерактивні технології у навчанні історії є важливим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення, комунікативних умінь і творчих здібностей. Їх застосування перетворює урок на простір співпраці, діалогу та взаємодії, де учні виступають активними учасниками освітнього процесу. Використання рольових ігор, дискусій, моделювання історичних ситуацій, групових форм роботи й методу проєктів сприяє глибшому усвідомленню історичних подій, формуванню історичної свідомості та громадянської компетентності. Отже, інтерактивні методи забезпечують не лише ефективне засвоєння знань, а й виховання особистості, здатної мислити, аргументувати, співпрацювати й відповідально діяти в суспільстві.

Досліджено переваги та недоліки використання інтерактивних технологій для вивчення історії. Інтерактивні технології у вивченні історії мають вагомі переваги, оскільки забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, підвищують мотивацію, сприяють розвитку критичного мислення,

комунікативних навичок і творчого потенціалу. Вони створюють умови для співпраці, діалогу та практичного засвоєння знань, роблячи уроки більш динамічними й цікавими. Водночас ефективність їх застосування залежить від рівня підготовки вчителя, матеріально-технічного забезпечення та виваженого поєднання з традиційними методами навчання. Незважаючи на певні труднощі — зокрема, значні часові та організаційні витрати, складність оцінювання результатів і можливі технічні обмеження — інтерактивні методи залишаються потужним засобом підвищення якості історичної освіти, формування компетентної, активної та мислячої особистості, здатної до аналізу минулого і розуміння сучасних суспільних процесів.

Опрацьовано сучасні педагогічні виклики, пов'язані з цифровою трансформацією освіти, які вимагають від учителів переосмислення традиційних підходів до навчання, що часто зустрічає опір через інерцію мислення, психологічну неготовність до змін та страх втрати звичного авторитету. Основними перешкодами залишаються недостатня технічна база, нерівний доступ до цифрових ресурсів, низький рівень цифрової компетентності педагогів, фінансові обмеження та ризики, пов'язані з безпекою даних. Водночас упровадження інновацій відкриває нові можливості для підвищення якості освіти, індивідуалізації навчання та формування компетентностей, необхідних у сучасному суспільстві. Подолання опору традиційним методам можливе лише за умови системної підтримки педагогів, інвестицій у технічну інфраструктуру та розвитку культури відкритості до інновацій, що забезпечить гармонійне поєднання традиційного та сучасного освітнього підходів.

Проблема доступу до технологій у різних навчальних закладах залишається одним із ключових чинників, що впливають на якість освіти та рівень її цифрової трансформації. Нерівномірне забезпечення шкіл і вишів технічними засобами, слабе інтернет-з'єднання, відсутність сучасного обладнання та недостатня цифрова грамотність педагогів і учнів створюють суттєвий розрив між навчальними закладами різних регіонів і типів. Особливо гостро ці проблеми проявляються у сільських школах, де доступ до новітніх

технологій є обмеженим. Для подолання цього дисбалансу необхідне комплексне державне фінансування, розвиток цифрової інфраструктури, підготовка кадрів і впровадження освітніх програм, спрямованих на формування рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Забезпечення справедливого доступу до технологій є запорукою якісної, сучасної та інклюзивної освіти.

Досліджено етичне використання штучного інтелекту в освіті, яке потребує зваженого підходу, оскільки поряд із численними перевагами — персоналізацією навчання, автоматизацією рутинних процесів і розширенням доступності — виникають значні ризики, пов'язані з приватністю даних, академічною доброчесністю, алгоритмічною упередженістю та потенційним зменшенням ролі викладача. Забезпечення прозорості алгоритмів, дотримання стандартів конфіденційності, зокрема GDPR, системна підготовка педагогів і розвиток цифрової грамотності серед учнів є ключовими умовами для мінімізації цих загроз. Лише за умови відповідального регулювання та етичної інтеграції ШІ може стати потужним інструментом удосконалення освітнього процесу без шкоди для прав, гідності й рівних можливостей усіх учасників навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Література

1. *Баранков О. Г., Желіба О. В.* Шкільний курс історії та методика його викладання. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ. 2002. 265 с.
2. *Бондар І.* Особливості застосування інтерактивних технологій у формуванні креативності учнів на уроках історії. Молодь і ринок. №6 (226), 2024. С. 142 – 146.
3. *Бим М. Л.* Методика викладання історії: традиції та новаторство. Одеса: Видавництво. 2021. С. 87-101.
4. *Биков В., Спірін О., Пінчук О.* Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття». Випуск 1, 2020. С. 27 – 36.
5. *Васько А., Реслер М.* Виклики та перешкоди запровадження інноваційних технологій у закладах освіти. Наука майбутнього, №2 (12), 2023. С. 136 – 138.
6. *Венцева Н.О.* Дискусійні методи на уроках всесвіт-ньої історії: 7–8 класи / передмова К.О. Баханова. Харків : Вид. група “Основа”, 2006. 160 с.
7. *Венцева Н.О.* Дискусійні методи на уроках історії України: 7–8 класи / передмова К.О. Баханова. Харків : Вид.група “Основа”, 2007. 128 с.
8. *Волкова Н.П.* Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр “Академія”. 2003. 576с.
9. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-informaciyno-komunikaciynih-tehnologiy-na-urokah-istori-117997.html>
10. *Гончаренко С. У.* Сучасні технології навчання. Київ: Наукова думка. 2020. 345 с.
11. *Гринько В.* Історія педагогіки та методика навчання історії. Київ: Либідь. 2018. С. 55-70.

12. *Григор'єва І.* Технологічні інновації в освіті: теорія та практика. Харків: ХНУ. 2020. С. 22-30.
13. *Гісем О. В.* Історія України : 8 клас. Підруч. Харків : Ранок, 2008. 256 с.
14. *Дубінський В.А.* Методика викладання історії в школі: Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2019. 86 с.
15. *Желіба О. В.* Теорія і методика навчання історії: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2017. 305 с.
16. Етичні аспекти використання ІІІ у сфері освіти. URL: https://profosvita.online/courses/course-v1:Profosvita+CM-R042-OEP+2025/courseware/cf537a87f29c45d3ba401b3e098a2e03/bd4cddb58bc41a28afc5fa275d078a2/7?activate_block_id=block-v1%3AProfosvita%2BCM-R042-OEP%2B2025%2Btype%40vertical%2Bblock%40c4d2090ae2694129999719a0d3d525a0
17. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів П-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. - 318 с.
18. *Іваненко М. О.* Використання інформаційних технологій на уроках історії. Педагогічна наука. №3. 2018. С. 45-56.
19. *Іванюк І., Паращенко Л.* Використання батьками інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти. Український педагогічний журнал. №1. 2025. С.68 – 79.
20. *Коваленко І. В.* Інноваційні методи вивчення історії у школі. Львів: Освіта. 2019. 298 с.
21. *Коваленко А.* Інтерактивні технології в навчанні: сучасні підходи та інструменти. Київ: Освітній портал. 2015. С. 45-60.
22. *Коваль Т. І., Кочубей Н. П.* Інтерактивні технології навчання іноземних мов. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 7. С. 160–163.

23. *Кучай О., Дем'янюк А.* Сучасні технології дистанційного навчання. Гуманітарні студії : історія та педагогіка. №2. 2021. С. 77-85.
24. *Левченко С. В.* Нові підходи до викладання історії: застосування мультимедійних засобів. Науковий вісник. №5. 2020. С. 78-102.
25. *Лях І., Савенков О., Чобаль В., Гладкий І.* Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. Актуальні проблеми економіки. Менеджмент, №4 (286), 2025. С.14 – 20.
26. *Ляшенко О., Спірін О., Литвинова С., Пінчук О., Овчарук О., Сухих А.* Концептуальні засади цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, Том 102, №4. 2024. С. 1 – 25.
27. *Мар'єнко М., Коваленко В.* Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. Physical and Mathematical Education. 2023. Т. 38, № 1. С. 48–53. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>
28. *Пашко Л. Ф., Миронович Ю. З.* Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці. Пост методика. 2004. №5 (57). С. 2–3.
29. *Пашко О.* Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. Народна освіта. Випуск №1 (22). 2014. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257
30. *Панченко В. С.* Сучасні підходи до використання інтерактивних методів на уроках історії. Педагогічний альманах. 2019. № 30. С. 131-138.
31. *Петренко О. М.* Інтерактивні дошки на уроках історії. Вісник педагогічних наук. №6. 2019. С. 30-44.
32. *Петренко Н.* Порівняльний аналіз інтерактивних технологій у навчанні. Житомир: Полісся. 2017. С. 36-50.
33. *Перець М.* Використання інтерактивних технологій навчання у вищому навчальному закладі: теоретичний аспект. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2005. №3. С. 54–59.
34. *Пометун О.І., Пироженко Л.В.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод.посібн. К.: Видавництво А.С.К.2004. 192 с.

35. *Пометун О.* Методика навчання історії в школі. К. : Генеза. 2005. 328 с.
36. *Пометун О. І.* Правознавство. Практичний курс: підручник для 9 кл. К. : Літера ЛТД, 2009. 192 с.
37. *Овчарук О.* Моніторинг готовності вчителів до використання цифрових засобів під час війни в Україні. Інформаційні технології і засоби навчання, Том 98, №6. 2023. С. 52 – 65.
38. *Родич О.* Технології навчання історії в контексті цифрової освіти. Львів: Астролябія. 2020. С. 120-135.
39. *Ревенко В.В.* До питання про суть та класифікацію інтерактивних технологій. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7945/1/39.pdf>
40. *Терно С. О.* Теорія та методика навчання історії : Практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Історія та археологія». Запоріжжя : ЗНУ. 2016. 36 с.
41. *Сидоренко Т. А.* Використання віртуальних екскурсій на уроках історії. Харків: Освіта. 2018. 289 с.
42. *Староста В.* Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки. №1 (64), 2019. С.232 – 237.
43. *Староста В. І.* Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2018. № 2 (61). С. 256–262.
44. *Семенюк Р.* Етичні питання та ризики використання ІІІ в освітньому процесі. Актуальні питання у сучасній науці. №7 (37). 2025. С. 1135 – 1141.
45. *Чернявський І.* Інтерактивні методи навчання історії. Київ: Педагогічна думка. 2018. С. 80-95.
46. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.

47. *Шаріпова Т.* Впровадження інноваційних технологій на уроках історії, як чинник створення оптимальних умов розвитку для особистості. URL: <http://fel2005.dp.ua/docs/blog/09/028.pdf>
48. *Шевченко Л. О.* Мультимедійні ресурси в навчальному процесі. Одеса: Видавничий дім. 2021. 320 с.
49. *Шиян В.* Інноваційні методи навчання в школі: інтерактивні технології. Харків: Вища школа. 2019. С. 102-118.
50. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с. ISBN 978-966-397-412-5
51. *ЮНЕСКО.* Документи міжнародних стандартів у використанні ІКТ в освіті. Париж: ЮНЕСКО. 2017. С. 5-15.
52. *Яковенко Г.Г.* Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ. 2017. 324 с.
53. *Янюк В., Дацюк А.* Цифрова трансформація та лідерство в освіті: виклики і можливості. Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: збірник матеріалів учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної онлайн-конференції. Київ: НУБІП України, 2025. С. 295 – 297.
54. *Яригіна Н.* Труднощі в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 червня 2024 р.) Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи. Харків, 2024. С. 228 – 232.
55. *Adesote S.A., Fatoki O.R.* The Role of ICT in the Teaching and Learning of History in the 21st Century. Academic Journals. Educational Research and Reviews. Vol. 8 (21). 2013. P. 2155-2159.
56. *Balytska M., Vyhovska V.* Digital transformation under the pressure of circumstances. URL: https://voxukraine.org/en/digital-transformation-under-the-pressure-of-circumstances?utm_source

57. *Baranov O.* Definition of the term “artificial intelligence”. Information and law. 2023. No. 1(44). P. 32–49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537)
58. *Boadu G.* Effective Teaching in History: The Perspectives of History Student-Teachers. International Journal of Humanities and Social Sciences. Vol. 3, No. 1. 2015. P. 38-51.
59. *Bingham A. J.* Drowning digitally? How disequilibrium shapes practice in a blended learning charter school. Teachers College Record. № 118(1). 2016. P. 1-30.
60. *Bingham A. J., Dimandja O. O.* Staying on track: Examining teachers’ experiences in a personalized learning model. Journal of Ethnographic & Qualitative Research. № 11(3). 2017. P. 173-189.
61. *Carretero M., Cantabrana M.* History Education in the Digital Age. URL: https://www.researchgate.net/publication/364224581_History_Education_in_the_Digital_Age
62. Ethics of Artificial Intelligence. URL: https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics?utm_source
63. *Kalyani L.K.* The Role of Technology in Education: Enhancing Learning Outcomes and 21st Century Skills. International Journal of Scientific Research in Modern Science and Technology. 2024. P.5-10.
64. *Kholikova R.E., Esanov A.O., Rasulova M.A.* The Role of Modern Technologies in the Organization of History Lessons. Res Militaris. Vol. 12, n. 3. 2022. P. 3753 – 3761.
65. *Umar F.* Engaging with History in the Digital Age: A Study of Technology-Based Distance Learning in History. Journal of Policy Research. Vol. 10 (2). 2024. P.873-878.
66. UNESCO recognizes four initiatives promoting the responsible use of AI in education. URL: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-recognizes-four-initiatives-promoting-responsible-use-ai-education?utm_source
67. *Rakhmanina A., Pinchuk I., Vyshnyk O., Tryfonova O., Koycheva T., Sydorko V., Iliencko O.* The usage of robotics as an element of STEM education in the

educational process. International Journal of Computer Science & Network Security. №22 (5). 2022. P. 645-651. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5>

68. *Ryan R. M., Deci E. L.* Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist. № 55(1). 2018. P. 68-78.

69. *Johnson M.* The Role of ICT in Education: A Historical Perspective. Computers & Education. 2019. 89 p. DOI: 10.1016/j.compedu.2019.03.007

70. *Smith A. & Jones P.* Recent Advances in Digital Learning and Educational Technology. International Journal of History Education. 2018. 210 p. DOI: 10.1080/2331186X.2018.1457789

71. The Ministry of Education and Science and PrivatBank have started joint development of a digital platform for distance learning. URL: https://mon.gov.ua/en/news/mon-i-pryvatbank-rozpochaly-spivpratsiu-zadlia-rozroblennia-tsyfrovoi-platformy-dystantsiinoho-navchannia?utm_source

72. *Walkington C., Bernacki M. L.* Personalization of instruction: Design dimensions and implications for cognition. The Journal of Experimental Education. № 86(1). 2018. P. 50-68.

Джерела

73. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

74. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

75. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

76. Наукова електронна бібліотека України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID

77. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції цифрової гігієни дітей дошкільного віку» від 2 травня 2025 року №432-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/432-2025-%D1%80?utm_source

78. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

Автореферати дисертацій

79. *Сердюк Т. В.* Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг, 2010. 20 с.

80. *Венцева Н.О.* Дискусія як засіб мотивації навчальної діяльності учнів 7–8 класів на уроках історії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання історії. Київ, 2007. 19 с.

Довідкові матеріали

81. Інтерактивні методи навчання: переваги та недоліки. URL: <https://amadeya.com/post/-interaktivni-metodi-navchannya-perevagi-ta-nedoliki>

82. Класифікація інтерактивних технологій. URL: <https://studfile.net/preview/9687531/page:20/>

83. Методичні вказівки до вивчення модуля «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»: наук. метод. розробка. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24733/Metodychni%20Vkazivky%20Kursu%20Innovatsiini%20Ta%20Interaktyvni%20Tekhnolohii%20Navc%20hannia.pdf?sequence=1>

84. Проблеми дистанційного навчання учнів: шляхи їх вирішення. URL: <https://naurok.com.ua/problemi-distanciynogo-navchannya-uchniv-shlyahi-h-virishennya-318487.html>

85. Ukraine - Digital Development Country Profile. February, 2022. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Publications>

/2022/Digital%20Development/Digital%20Development%20Country%20Profile_Ukraine_final_02.22.pdf?utm_source

86. Ukraine Accelerates e-Literacy through Public Infrastructure. URL: https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/ukraine-accelerates-e-literacy-through-public-infrastructure?utm_source

87. Ukraine common country analysis, 2023. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-12/CCA%20Ukraine%202023_final_November%202023.pdf

88. Ukrainians begin using Internet more, with 80% online every day, social survey finds. URL: https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukrainians-begin-using-internet-more-80-online-every-day-social-survey-finds?utm_source

89. 96% of Ukrainians Now Have Digital Skills. URL: https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/96-of-ukrainians-now-have-digital-skills?utm_source

Електронні ресурси

90. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/>

91. EdX. URL: <https://www.edx.org/>

92. EdEra. URL: <https://ed-era.com/>

93. Edutopia. URL: <https://www.edutopia.org/>

94. Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/>

95. Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/>

96. TES. URL: <https://www.tes.com/>